

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA FILOZOFICKÁ

Bakalářská práce

**Environmentální migrace: definice, příčiny, průběh,
dopady**

Natálie Vinšová

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

**Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Studijní program Politologie**

Bakalářská práce

**Environmentální migrace: definice, příčiny, průběh,
dopady**

Natálie Vinšová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Environmentální migrace

Vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni dne

.....
Podpis autora/ autorky

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D. za odborné vedení, pomoc, rady a projevenou trpělivost.

Obsah

ÚVOD	6
1.1 CHARAKTERISTIKA A PŘÍČINY ENVIRONMENTÁLNÍ MIGRACE	9
1.2 <i>Charakteristika environmentální migrace</i>	9
1.1.1 <i>Příčiny environmentální migrace</i>	11
1.2 VÝVOJ ENVIRONMENTÁLNÍ MIGRACE	13
1.2.1 <i>Stávající situace</i>	14
1.2.2 <i>Mezinárodní organizace v řešení otázky environmentální migrace</i>	15
1.3 ENVIRONMENTÁLNÍ MIGRACE V OBLASTI VIKTORIINA JEZERA	21
1.3.1 <i>Sjednocená republika Tanzanie</i>	23
1.3.2 <i>Uganda</i>	28
1.3.3 <i>Keňa</i>	31
1.3.4 <i>Shrnutí</i>	34
1.4 ENVIRONMENTÁLNÍ MIGRACE V BANGLADÉŠI	35
1.4.1 <i>Vývoj a příčiny migrace</i>	36
1.4.2 <i>Socioekonomický dopad migrace</i>	38
1.4.3 <i>Legislativní ukotvení</i>	40
1.4.4 <i>Shrnutí</i>	41
1.5 ENVIRONMENTÁLNÍ MIGRACE V BRAZÍLIÍ	41
1.5.1 <i>Vývoj a příčiny migrace</i>	42
1.5.2 <i>Socioekonomický dopad migrace</i>	44
1.5.3 <i>Legislativní ukotvení</i>	45
1.5.4 <i>Shrnutí</i>	46
ZÁVĚR.....	48
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	50
PŘÍLOHY	63
RESUMÉ.....	70

ÚVOD

Klimatické změny jsou známou a dnes již prozkoumanou oblastí, které se v posledních letech dostává velké pozornosti. Klimatická krize, definována dlouhodobými změnami teplot a množství srážek, či změnami frekvence a závažnosti povětrnostních jevů, přetváří náš svět (UN nedatováno a). Země se nyní mění rychleji než kdykoliv v moderní historii. V kombinaci s fyzickou, sociální, či ekonomickou zranitelností, může klimatická krize představovat silící hrozbu. Sekundární důsledky změny klimatu a následné environmentální migrace mohou zahrnovat vysídlení, ztrátu živobytí a v některých případech politickou nestabilitu a konflikty. Reuveny (2007) vysvětluje vznik konfliktů tím, že změna klimatu ovlivňuje dostupnost zdrojů, a komunity tak budou nuceny migrovat, aby získaly přístup k přírodním zdrojům a hledaly produktivnější zdroje obživy. Boj o omezené zdroje a překračování hranic tak pravděpodobně povede ke konfliktu. Obavy z dopadů klimatických změn na člověka vedly k diskuzím, jak lidé žijící v oblastech ohrožených suchem, záplavami a změnami teplot budou na takové události reagovat. Vliv klimatu na migraci lidí je tématem rostoucí pozornosti mezi vědci a tvůrci politik. Změna klimatu je uznávána jako klíčová hnací síla mobility v Agendě pro lidstvo, na summitu OSN pro uprchlíky a migranty v roce 2016 a v Globálním paktu pro migraci a Globální paktu o uprchlících. Cíle udržitelného rozvoje do roku 2030 obsahují cíl usnadnit uspořádanou, bezpečnou a odpovědnou migraci a mobilitu lidí prostřednictvím dobře řízených migračních politik.

Způsoby, kterými se lidé přizpůsobují dopadům změny klimatu, se velmi liší. Migrace bývá častou adaptační strategií, jak se vyrovnat s dopady environmentální krize. Často ti neohroženější jedinci bývají nejméně schopni migrovat. Bariérou přesunu bývá nestabilní ekonomická situace jedince nebo rodiny, či silné sociální vazby. Proto existují plány adaptace, které musí zohledňovat potřeby ochrany obyvatel ve zranitelných situacích. Plánované přemístění musí respektovat a udržovat úzké sociální vazby, komunitu a sociální soudržnost.

Cílem mé bakalářské práce je prostřednictvím případových studií přiblížit téma environmentální krize a její důsledky na populaci v daných oblastech. Tato práce se snaží poskytnout další pohled na složitost migrace vyvolané změnou klimatu. Pro dosažení stanoveného cíle budou v práci zodpovězeny následující výzkumné otázky:

- 1) Jaké mají změny klimatu vliv na migraci?

2) Jak se potenciálně bude environmentální migrace vyvíjet v důsledku klimatických změn?

V první výzkumné otázce budu zkoumat spojitost mezi klimatickou změnou a migrací. Cílem této výzkumné otázky je definovat korelaci mezi environmentálními šoky a lidskou mobilitou. K pochopení propojenosti budou sloužit i případové studie, kde budou environmentální tlaky jakožto příčiny migrace představeny.

V druhé výzkumné otázce si kladu za cíl zjistit a následně představit budoucí vývoj environmentální migrace. K tomu budou sloužit predikce a zprávy mezinárodních organizací, které budu ve své práci analyzovat.

Ve své bakalářské práci se budu věnovat třem oblastem, kterých se aktuálně téma environmentální migrace týká – nejprve budu zkoumat oblast Viktoriina jezera, která je v této práci definována Tanzánií, Keňou a Ugandou. Jedná se o oblast Afriky, ze které obyvatelstvo migruje kvůli nedostatku vody, poklesu produkce plodin a produktivity ekosystémů. Dále představím environmentální migraci v Bangladéši, kterou dlouhodobě sužují záplavy a tropické bouře. Jako poslední případovou studii představím environmentální migraci v Brazílii. Jednotlivé oblasti jsem si vybrala především pro různorodost příčin environmentální migrace. Tím bude poukázáno na její multikauzalitu.

Práce je rozdělena do pěti základních kapitol. První část práce je především teoretická. V úvodní kapitole charakterizují environmentální migraci a její příčiny. V této části objasním možné příčiny, kvůli nimž se lidé stávají environmentálními migranty, a vysvětlím základní pojmy související s danou problematikou. V druhé kapitole se budu zabírat vývojem a příčinami environmentální migrace. Zjistíme, zda se jedná o novodobý fenomén, nebo zda se migrace v důsledku klimatických změn již v historii vyskytla. Případně představím historický kontext problematiky a její vývoj do současnosti a představím nynější migrační a environmentální situaci. Následně zanalyzuji dostupné zdroje a získané poznatky, abych popsala očekávaný vývoj environmentální migrace. Závěrem této kapitoly představím důsledky migrace. V druhé části mé bakalářské práce se zaměřím na tři různé případové studie. U každé z nich představím příčiny a vývoj environmentální migrace v dané oblasti, zanalyzuji socioekonomické důsledky migrace, a přiblížím čtenáři legislativní ukotvení dané problematiky. Jednotlivé případové studie jsou zaměřeny na oblast Viktoriina jezera, Bangladéš a Brazílii.

Metodologicky se budu opírat o obsahovou analýzu odborné literatury, provedených výzkumů a studií. Odkazovanou literaturu tvoří knihy, články v odborných časopisech, studie a právní dokumenty. Tato bakalářská práce je teoretickým exkurzem do problematiky environmentální migrace ve vybraných oblastech. Tato práce se zároveň snaží na základě zkoumání mnoha právních dokumentů a závěrečných zpráv mezinárodních organizací analyzovat postoje vlád, mezinárodních i nevládních organizací k současnému stav a budoucímu vývoji.

1.1 Charakteristika a příčiny environmentální migrace

Klimatické změny a přírodní katastrofy byly vždy hlavní hnací silou environmentální migrace. Předpovědi klimatických změn pro 21. století však naznačují, že bude v pohybu mnohem větší počet lidí, neboť extrémní přírodní jevy, jako jsou povodně, sucha, či výkyvy srážek, budou stále častější a intenzivnější (Pachauri 2014: 7–8). Tato část práce je věnována základním atributům environmentální migrace, její charakteristice a příčinám. Velkou pozornost zde věnuji lidem, kteří jsou nuceni opustit své přirozené prostředí z důvodu změny klimatu.

1.2 Charakteristika environmentální migrace

Dle Mezinárodní organizace pro migraci (IOM 2007: 1–2), se definují environmentální migranti jako osoby či skupina osob, které byly z důvodů náhlé nepříznivé změny životního prostředí a životních podmínek nuceny dočasně či trvale opustit své domovy a migrují v rámci své země nebo do zahraničí.

Tato definice je záměrně široká a flexibilní, aby zohlednila různorodou škálu migrace obyvatelstva v důsledku všech typů environmentální migrace. Definice ukazuje, že environmentální migrace může mít mnoho složitějších forem – může být nucená či dobrovolná, dočasná či trvalá, vnitřní či mezinárodní a individuální či kolektivní. Povaha, trvání a rozsah migrace také závisí na tom, zda k ní dochází v kontextu událostí a procesů s postupným nástupem (zvyšování hladiny moří, zvyšující se teplota atd.), nebo v kontextu procesů s okamžitým nástupem (cyklóny, bouře, povodně atd.). Kvůli této multikauzalitě rozlišujeme různé druhy environmentální migrace.

Klimatická migrace je první podkategorií environmentální migrace. Označuje pohyb osoby či skupiny osob, které jsou nuceny opustit své přirozené prostředí v rámci státu či přes mezinárodní hranici z důvodu náhlé změny klimatu (IOM 2019: 65). Definuje základní typ environmentální migrace, ve které je změna přirozeného prostředí způsobena klimatickou změnou. Jedná se však pouze o pracovní definici Mezinárodní organizace pro migraci, která nemá žádnou konkrétní právní hodnotu. Tato definice se používá v právně závazných dohodách z Cancúnu o přizpůsobení se klimatickým změnám, která spadá pod Rámcovou úmluvu OSN o změně klimatu (UN 2011: *passim*).

Plánované přemístění odkazuje na plánovaný proces přemístění jedinců či skupiny osob v souvislosti se změnami klimatu. Tento termín se obecně používá k označení relokací, které se provádějí uvnitř státních hranic pod dohledem státu. Jedná se o dlouhodobý proces a je ukončen až v momentě, kdy jsou přemístěné osoby začleněny do všech aspektů života v novém prostředí a nebudou nijak ohroženy (UNHCR 2017: 5–7).

Vysídlení způsobené přírodními katastrofami se týká situací, kdy jsou lidé nuceni opustit své přirozené prostředí v důsledku přírodní katastrofy, nebo aby se vyhnuli dopadu bezprostředního a předvídatelného přírodního nebezpečí. Tento pojem se využívá k označení pohybu osob vyvolaný náhlými událostmi v jejich prostředí. S tímto termínem bývá občas spojován pojem „přeshraniční vysídlení při katastrofě“, který se zaměřuje na identifikaci země, do které směřují toky obyvatelstva. Neboť lidé, kteří jsou nuceni překročit hranice v souvislosti s přírodní katastrofou a dopady změny klimatu, mají při příjezdu do jiné země omezenou ochranu. Obrovské výzvy, které přeshraniční vysídlování v důsledku katastrof vytváří, jsou rozmanité. Vzhledem k jejich „bezhraniční“ povaze je zásadní mezinárodní spolupráce a také regionální a národní zapojení. Ačkoli je platforma státem vedený proces, buduje silná partnerství mezi tvůrci politik, odborníky z praxe a výzkumnými pracovníky, a vytváří prostor pro dialog, sdílení informací a pro vývoj politik a norem (IOM nedatováno a).

Důležitá je i definice a vymezení odlišností mezi „environmentálním uprchlíkem“ a „environmentálním migrantem“. Pojem „environmentální uprchlík“ bývá často zpochybňován. Úmluva Organizace spojených národů o právním postavení uprchlíků z roku 1951 právně definovala „uprchlíka“ jako osobu, která uprchne ze země své státní příslušnosti ze strachu z pronásledování na základě rasy, náboženství, národnosti, etnické nebo sociální skupiny nebo politického názoru (Úmluva o právním postavení uprchlíků č. 208/1993: čl.1). Podle této úmluvy lidé opouštějící své země z důvodů souvisejících s klimatickými stresory nemohou být považováni za uprchlíky, protože úmluva neuznává životní prostředí jako pronásledujícího činitele. Otevření Úmluvy o uprchlících z roku 1951 by mohlo oslabit postavení uprchlíka, což by bylo tragické vzhledem ke stavu našeho světa, kde velké množství lidí potřebuje ochranu kvůli pronásledování a pokračujícím konfliktům. Vytvoření zvláštního statusu uprchlíka z důvodů souvisejících se změnou klimatu může mít bohužel opačné účinky, než jaké se hledají jako řešení. Může totiž dojít k sociálnímu vyloučení lidí, kteří potřebují ochranu, zejména nejchudších migrantů, kteří se stěhují z důvodu kombinace faktorů a nebylo by možné prokázat souvislost s klimatickými a environmentálními faktory (UN 2019).

Lidé vysídlení z ekologických důvodů tedy nespádají do definice „uprchlíka“ podle úmluvy OSN. Zároveň zde vzniká obava, že se používáním termínu „uprchlík“ na ekologicky vysídlené lidi zakryjí politické příčiny vysídlení, a to umožní státům vyhnout se povinnosti poskytnout azyl. Dále může mít termín „uprchlík“ negativní politické dopady, neboť tento pojem v lidech vzbuzuje xenofobii a rasistické perspektivy, poukazující na strach z migrace vyvolané klimatem, který již vstoupil do globálního diskurzu (Kibraeb 1997: passim). Naopak „klimatičtí migranti“ jsou lidé, kteří opouštějí své domovy kvůli klimatickým stresorům. Klimatické stresory, jako jsou měnící se srážky, silné záplavy a vzestup hladiny moří, vyvíjejí tlak na lidi, aby opustili své domovy a živobytí. Dle Apapa (2019) není vhodný ani termín „environmentální migrant“, který vznikl v 80. letech, přestože jej používají různé nevládní organizace, akademická literatura i média. Široce používaný termín „environmentální migrant“ totiž naznačuje, že rozhodnutí přestěhovat se jinač je do určité míry dobrovolné.

„Environmentálně/klimaticky vysídlená osoba“ je termín, který se v poslední době stal populárním, jde však o popisný výraz, který nutně neznamená žádnou odpovědnost, pokud jde o uznání azylu (Agustoni 2019: 127).

1.1.1 Příčiny environmentální migrace

Mezi lidmi a životním prostředím existuje široké spektrum interakcí, které může potenciálně ovlivnit charakteristiku migrace, která je silně ovlivněna povahou přírodních podmínek. S rostoucí populací a ekonomikou se lidé stěhují z místa na místo, aby využili příležitostí a zvýšili svou životní úroveň. Migrace je proto významným společenským i ekonomickým fenoménem v historických i současných společnostech (Adgder 2015: 1).

Komplexní vztah mezi environmentálními, ekonomickými a politickými faktory dokazují multikauzalitu migrace. Studie, které zjistily, že faktory životního prostředí ovlivňují mezinárodní migraci, také zjistily, že životní prostředí je málo kdy jedinou hnací silou. V mnohých případech dochází k migraci čistě z ekonomických důvodů, které jsou ale v zásadě podmíněny změnou přírodního prostředí souvisejícím obživou migrantů (Alsher 2011: 168). Řada změn životního prostředí má potenciál ovlivnit hnací síly migrace, přičemž nejvýznamnější a nejrozsáhlejší jsou globální změny klimatu, degradace půdy a degradace

pobřežních a mořských ekosystémů. Každý z těchto typů změn ovlivňuje migraci jak přímo, tak nepřímo prostřednictvím dopadů na jiné hybné síly (Black 2011: 3–11).

Environmentální migrace se běžně vyskytuje tam, kde dochází k pomalu nastupujícím změnám nebo k degradačním procesům životního prostředí, jako je například desertifikace. Vzhledem k tomu, že klimatické podmínky jsou ze své podstaty proměnlivé jak v rámci roku, tak v meziročním srovnání, může trvat delší dobu, než lidská populace rozpozná plnou závažnost událostí (Dun 2008: 10–11). Jednou z nejvíce signifikantních hnacích sil utvářejících migrační vzorce po celém světě jsou rozdíly v úrovni příjmů. Člověk přirozeně migruje, pokud má přesvědčení, že se mu po mobilitě zvýší příjem či životní úroveň. V případech, kdy změna klimatu ovlivňuje blahobyt lidí, může ovlivnit rozhodnutí lidí migrovat (Bauer 1998: 95–129). Jednou z nejvýrazněji klimaticky postiženým sektorem hospodářství je zemědělství, které představuje hlavní zdroj příjmů a obživy ve většině rozvojových zemí. V důsledku toho budou příjmy v rozvojových zemích pravděpodobně ovlivněny vlivem klimatu na zemědělskou produktivitu (Waldinger 2015: 4–5). Globální změna klimatu způsobená zvýšením koncentrace skleníkových plynů v atmosféře se primárně projevuje změnami počasí v určitém místě a zvýšením hladiny moře v důsledku tepelné roztažnosti mořské vody. Zvýšení hladiny moře by vedlo ke zvýšenému riziku pobřežních záplav spolu se zvýšenou erozí pobřežní půdy a ekosystémů a zvýšenou salinizací nízko položené zemědělské půdy. Pobřežní záplavy vedou k vysídlení postižených populací. Eroze ekosystémů, jako jsou mokřady a mangrovy, vystavuje pobřeží většímu riziku a zvyšující se salinizace snižuje produktivitu zemědělské půdy (Safiel 2005: 7). V tomto kontextu jsou klimatické změny koncipovány tak, že nejprve ovlivňují zemědělskou produkci a poté působí na migrační vzorce jednotlivců a domácností. Ti se následně mohou zapojit do vnitrostátní či mezinárodní migrace, aby se zajistili proti výkyvům počasí a vyrovnali se s riziky spojenými s odchylkami v zemědělství (Falco 2018: 11). Ničení životního prostředí může ovlivnit nejen zemědělský výnos, ale i průmyslovou produkci. Nedostatek v dodávkách sladké vody mohou vést k uzavření průmyslových odvětví, která jsou závislá na vodě pro provoz nebo chlazení svých výrobních zařízení. Změny životního prostředí mohou snížit dostupnost surovin pro některá průmyslová odvětví (zejména lesnický a rybářský průmysl), což si vynutí jejich uzavření a následnou ztrátu pracovních míst (Swain 1996: 962).

Vlivy, které zapříčiňují environmentální migraci, se mohou objevit náhle (např. zemětřesení, tsunami, sopečné erupce, tornáda, bleskové povodně), nebo mohou probíhat delší časový interval (např. sucho, eroze půdy, ztráta lesů). Lidé na změny klimatu a environmentální

stres reagují v různorodém časovém měřítku. V tomto kontextu může být migrace prováděna dočasně jako reakce ad hoc, jako dlouhodobá mobilita, nebo na dobu neurčitou, kdy se migranti již nevrátí na své místo bývalé rezidence (McLeman 2017: 405–407).

Události s náhlým nástupem jsou takové, které se objevují v krátkých časových intervalech, se běžně vyskytují s malým nebo žádným varováním. Takové události se vyznačují potenciálem značných škod na infrastruktuře, majetku a nesou s sebou riziko ztrát na životech. Události s náhlým nástupem jsou proto často spojeny s migrací z nouze, kdy se exponovaní mohou pokusit uprchnout dříve, než k události dojde, nebo mohou být nuceni se po události evakuovat kvůli škodám, které z toho vyplývají. Přírodní jevy s rychlým nástupem vedou v drtivé většině ke krátkodobým vnitřním přesunům než k dlouhodobé nebo přeshraniční migraci. Souvisí to se skutečností, že osoby postižené těmito jevy žijí převážně v rozvojových regionech a nemají na dálkovou migraci finanční prostředky. Migrace lidí však nepatří mezi počáteční reakce na pomalu nastupující podmínky, jako jsou sucha, degradace půdy nebo oscilace ve vzorcích srážek (Piguet 2011: *passim*).

1.2 Vývoj environmentální migrace

Environmentální migrace neboli pohyb lidí v důsledku environmentálních faktorů není novým fenoménem. V průběhu historie byli lidé nuceni se stěhovat z různých ekologických důvodů, jako jsou sucha, záplavy, či přírodní katastrofy. Klimatické změny podnítily migraci již ve starověku a předmoderní době. Vědci našli silnou korelaci mezi obdobími klimatické nestability a vlnami barbarských invazí během třetího století našeho letopočtu. Tyto vlny nakonec vyvrcholily úplným kolapsem římské říše prostřednictvím invaze na samotný italský poloostrov. Předpokládá se také, že slavná Mayská říše zažila ke svému konci velké období environmentální migrace. Mnoho historiků nyní tvrdí, že dvě období velkého sucha vedla Maye k migraci z jejich tradiční základny moci ve Střední Americe do dnešního Mexika, což přispělo ke konci jejich trvalé kontroly nad regionem (D'Alessio 2022).

Environmentální migrace se v moderní době vyskytla mnohokrát, přičemž jednou z nejčastějších příčin bylo sucho. Relativně známým případem se stala extrémní vlna sucha zvaná Oklahoma Dust bowl, ke které došlo během jednoho z nejkritičtějších období Velké hospodářské krize. Sucho trvalo od roku 1931 do roku 1936 a vedlo k rozsáhlému úhynu plodin v oblasti Velkých planin ve Spojených státech amerických, které se rozprostírají přes

jihovýchodní Colorado, jihozápadní Kansas, pásy Texasu a Oklahomy a severovýchodní Nové Mexiko. Planiny v této oblasti byly určeny převážně pro chov dobytka, a to až do první světové války, kdy byly miliony akrů zasypany pluhem za účelem pěstování pšenice. Po letech nadměrné kultivace a obecně špatného hospodaření s půdou ve dvacátých letech minulého století trpěla oblast velkým suchem, které trvalo celé desetiletí (Britannica nedatováno). Odhaduje se, že 2,5 milionu lidí odešlo hledat živobytí do jiných částí země, nejčastěji do Kalifornie. Mnoho vlád na tento druh intenzivního sucha a následných uprchlických vln zareagovalo zavedením přísných politických opatření, která krizi značně zhoršila. Do roku 1934 se Velké planiny proměnily v poušť (History 2009).

Environmentální migrace byla ve světových dějinách poměrně častým fenoménem, přestože mezinárodní organizace na toto téma upozornily teprve nedávno a tento termín zpopularizovaly. Moderní i starověké civilizace čelily environmentální migraci. Mnoho z těchto incidentů způsobilo velkou destrukci, nezřídka dokonce totální společenský kolaps. Vlády a společnosti musí věnovat velkou pozornost tomu, aby aktivně reagovaly na problém environmentální migrace, přičemž se musí pečlivě vyhýbat opatřením, která by mohla situaci zhoršit, jak tomu bylo v minulosti. Celkově historie environmentální migrace podtrhuje důležitost řešení degradace životního prostředí a změny klimatu. Je totiž zapotřebí zabránit budoucímu vysídlování a chránit práva těch, kteří jsou ovlivněni environmentálními faktory (D'Alessio 2022). Během posledních dvou desetiletí se adaptace na změnu klimatu stala ústřední a nyní uznávanou součástí mezinárodní politiky a agendy výzkumu v oblasti změny klimatu.

1.2.1 Stávající situace

V poslední době se environmentální migrace stala naléhavějším problémem kvůli rostoucí frekvenci a závažnosti událostí souvisejících s klimatem, jako jsou hurikány, tajfuny, záplavy a sucha. Podle Centra pro monitorování vnitřního vysídlení bylo v roce 2018 v důsledku katastrof souvisejících s klimatem vysídleno odhadem 17,2 milionu lidí (IDMC 2019: 1). Přírodní a ekologické katastrofy způsobené člověkem vysídlily lidi v minulosti a tento trend pokračuje dodnes. Nicméně environmentální události a procesy doprovázející globální změnu klimatu představují hrozbu, že se dramaticky zvýší pohyb lidí jak v rámci státních hranic, tak i přes ně. Je zřejmé, že migrace v tomto bezprecedentním měřítku vyžaduje mnohostrannou

institucionální reakci. Pokud nebudou včas přijata rázná opatření v oblasti snižování emisí, může se průměrná globální teplota zvýšit nejméně o 1,5 °C. Ve světě, kde je takto zvýšena teplota, je pravděpodobnější, že ke katastrofám bude docházet současně. Přístup k potravě a vodě bude pro mnohé obtížnější. Stoupající hladina moří, zrychlená desertifikace a degradace půdy povedou ke zvýšení klimatické migrace. V tomto scénáři je pravděpodobné, že větší podíl vysídlených osob se bude snažit překročit mezinárodní hranice. Příchod velkého počtu migrantů přes hranice představuje výzvu pro hostitelské regiony. Přesněji řečeno, zvyšuje tlak na služby a infrastrukturu. To zase může vést ke konfliktu o vzácné zdroje. Prevence budoucí rozsáhlé environmentální migrace závisí na účinných opatřeních ke zmírnění změny klimatu (Berchin 2017).

1.2.2 Mezinárodní organizace v řešení otázky environmentální migrace

V průběhu 20. století mezinárodní společenství soustavně sestavovalo soubor pokynů, zákonů a konvencí, které měly zajistit přiměřené zacházení s uprchlíky a chránit jejich lidská práva. Proces začal v rámci Společnosti národů v roce 1921. V červenci 1951 přijala diplomatická konference v Ženevě Úmluvu o právním postavení uprchlíků, která byla později změněna Protokolem z roku 1967. V těchto dokumentech je jasně uvedeno, kdo je uprchlíkem a na jaký druh právní ochrany, další pomoci a sociálních práv má nárok. Definuje také povinnosti uprchlíka vůči hostitelským zemím a specifikuje určité kategorie lidí, jako jsou váleční zločinci, kteří na status uprchlíka nemají nárok. Zpočátku se Úmluva z roku 1951 víceméně omezovala na ochranu evropských uprchlíků po druhé světové válce, ale protokol z roku 1967 rozšířil svůj rozsah, protože se problém vysídlení rozšířil po celém světě (Sdělení č. 208/ 1993 Sb.). Tyto nástroje také pomohly inspirovat důležité regionální aktéry a pomohly tak vzniku dalších závazků, jako je Úmluva Organizace africké jednoty (OAU) o uprchlících z roku 1969 v Africe, Cartagenská deklarace z roku 1984 v Latinské Americe a rozvoj společného azylového systému v Evropské unii. Úmluva z roku 1951 a protokol z roku 1967 dnes společně zůstávají základním kamenem ochrany uprchlíků a jejich ustanovení jsou nyní stejně relevantní jako v době, kdy byly vypracovány (UNHCR 2011).

V roce 1990 Mezivládní panel pro změnu klimatu (IPCC) poznamenal, že největší dopad klimatických změn může být na lidskou migraci – miliony lidí byly vysídleny z důvodu eroze pobřeží, pobřežních záplav a narušením zemědělství (Sheldon 1990: *passim*). Abychom

porozuměli tomu, jak klimatická politika zachází s tématem migrace a vysídlením, je třeba prozkoumat kontext diskusí o dopadech změny klimatu v rámci Konference OSN o změně klimatu.

První světová konference o klimatu v roce 1979 uznala změnu klimatu za vážný problém. Toto vědecké setkání zkoumalo, jak může změna klimatu ovlivnit lidské aktivity. Vyдалa deklaraci, v níž vyzvala světové vlády, aby „předvíдалy a předcházely možným změnám klimatu způsobeným člověkem, které by mohly být nepříznivé pro blaho lidstva“ (UNFCCC 2000). Avšak trvalo dlouhá léta, než byla otázka environmentální migrace uznána v mezinárodní politice. Poprvé se tak stalo na COP16 v roce 2010, kdy smluvní strany UNFCCC přijaly Cancúnský adaptační rámec. Ten vyzývá všechny smluvní strany, aby posílily činnost v oblasti vzájemné kooperace, koordinace a vzájemného porozumění s ohledem na vysídlení a migraci způsobené změnou klimatu (FCCC/CP/2010: passim). V roce 2013 na COP19 zřídily smluvní strany UNFCCC Varšavský mezinárodní mechanismus, který přezkoumává rizika spojená s environmentální migrací. Mechanismus řeší především ztráty a škody spojené s dopady změny klimatu v rozvojových zemích, které jsou obzvláště zranitelné (Allan 2013: 2–4).

Hlavním milníkem environmentální politiky se stává COP21 z roku 2015. Byla podepsána Pařížská dohoda, která je právně závazným mezinárodním dokumentem o změně klimatu. Jejím zastřešujícím cílem je udržet zvýšení globální průměrné teploty výrazně pod 2 °C. Pařížská dohoda je mezníkem v mnohostranném procesu změny klimatu, protože závazná dohoda poprvé spojuje všechny národy, aby bojovaly proti změně klimatu a přizpůsobily se jejím účinkům. Implementace Pařížské dohody vyžaduje ekonomickou a sociální transformaci založenou na nejlepších dostupných vědeckých poznatcích. Dohoda funguje na principu pětiletého cyklu stále ambicióznějších opatření v oblasti klimatu. Od roku 2020 předkládají jednotlivé země své akční plány, známé jako Vnitrostátně stanovené příspěvky (UN nedatováno b). Pro tuto práci je však více než důležité zmínit část dohody, která představuje bezprecedentní průlom v oblasti migrace a klimatu s formálním zahrnutím migrantů do preambule dohody. Environmentální migrace se tak oficiálně stává nedílnou součástí jednání o klimatu. Pařížská dohoda zřizuje Pracovní skupinu pro vysídlení, aby vypracovávala doporučení pro integrující přístupy k odvrácení, minimalizaci a řešení vysídlení souvisejících s nepříznivými dopady změny klimatu. To ilustruje, jak klimatická politika v oblasti lidské mobility zapojuje příslušné odborníky a komunity z praxe. Začínají se zde kombinovat komplexní znalosti o migraci

s jedinečnými pohledy z oblasti klimatické politiky. Jmenovaní členové Pracovní skupiny pro vysídlení pocházejí z organizací, které se rovněž aktivně zapojují do diskusí o globálních paktech (Warner 2017: 2).

Na zatím poslední konferenci o klimatu COP27 bylo zdůrazněno, že environmentální migrace bude přetrvávat, a tak je nutné uvolnit zdroje na podporu vlád. Nejbohatší země byly hlavními hybateli změny klimatu, avšak rozvojové země nesou hlavní tíhu jejích dopadů. Opatření v oblasti přistěhovalectví na celém světě byla zmařena politickou polarizací, zejména v Evropě a USA, ale vlády si musí uvědomit, že výzvy, které představuje environmentální migrace, se jen zhorší, pokud nebudou vytvořeny bezpečné a uspořádané migrační koridory. Environmentální politika by se měla posunout od obecných afirmací ke konkrétním akcím s cílem poskytnout financování a technickou podporu vládám, místním úředníkům a občanským společnostem v rozvojových zemích. Ústředním bodem by měly být diskuse o vízových programech a právních rámcích pro přizpůsobení se přeshraničnímu vysídlení (IOM nedatováno b).

Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), jako přední mezivládní agentura pro migraci, stojí v popředí operativního, výzkumného a politického úsilí a snaží se přivést environmentální migraci do centra mezinárodních, regionálních a národních zájmů ve spolupráci se svými členskými státy. Na začátku roku 2015 byla vytvořena specializovaná divize pro migraci, životní prostředí a změnu klimatu (MECC), která se zabývá jejími souvislostmi. Tato institucionální změna formalizovala angažovanost IOM v této tematické oblasti, čímž se stala první mezinárodní organizací, která zřídila institucionální jednotku plně věnovanou tomuto tématu. IOM prostřednictvím svého odboru pro migraci, životní prostředí a změnu klimatu dohlíží, podporuje a koordinuje rozvoj politických pokynů pro činnosti v této oblasti (UN nedatováno c). IOM uznává nutnost zvýšit národní, regionální a mezinárodní úsilí k řešení problémů lidské mobility souvisejících s environmentálními faktory a změnou klimatu. Dle IOM musí být veškeré environmentální faktory začleněny do všech oblastí řízení migrace, jako je prevence, připravenost, reakce na vysídlení, správa hranic či následná integrace (IOM nedatováno c). IOM dále poskytuje pomoc a ochranu obyvatelstvu v případě nucené migrace a hledá trvalá řešení jejich situace. Tato role je posílena účastí IOM v systému humanitární reakce mezinárodního společenství. IOM je od počátku 90. let průkopníkem výzkumu s cílem zlepšit porozumění environmentální migrace, rozvoje výzkumné kapacity a porozumění mezinárodnímu migračnímu právu (IOM 2015 a: 1–4).

V roce 2012 IOM spojila své síly s dalšími podobně smýšlejícími mezivládními a občanskými subjekty v neformální Poradní skupině pro lidskou mobilitu a změnu klimatu, aby poskytovala technické poradenství sekretariátu UNFCCC a podporovala začlenění tohoto tématu do jednání během Konferencí smluvních stran (COP) (IOM 2018: 4–5).

Evropský parlament uznal změnu klimatu za jednu z hnacích sil migrace a jeho usnesení o ochraně lidských práv a vnější migrační politice EU požaduje mimo jiné financování udržitelných reakcí na změnu klimatu na regionální úrovni. Posílená partnerství EU s aktéry ze zranitelných regionů mohou těmto regionům pomoci dosáhnout větší odolnosti vůči klimatu. EU má k mezinárodním záležitostem dlouhodobý přístup založený na lidských právech. To by se mělo rozšířit i na ochranu osob, které vyhnaly přírodní katastrofy do zahraničí. Prostřednictvím spolupráce s postiženými zeměmi může EU zavést bezpečné legální cesty pro klimatické migranty. Nový pakt o migraci a azylu, který Evropská komise zahájila v roce 2020, se zabývá bezpečností uprchlíků, ale zatím se nezmiňuje o potřebách jednotlivců postižených událostmi souvisejícími s klimatem (Noonan 2022: *passim*).

Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR) zdůrazňuje povinnosti a odpovědnost států při řešení problémů s mobilitou lidí způsobenou změnou klimatu. Státy musí zajistit, aby jakákoli opatření nebo legislativa, která řídí nebo ovlivňuje migraci, byla v souladu s jejich závazky v oblasti dodržování lidských práv. Veškeré politiky a jednání týkající se změny klimatu a migrace, včetně Globálního paktu o bezpečné, řízené a pravidelné migraci a práce v rámci Pracovní skupiny pro vysídlení Varšavského mezinárodního mechanismu pro ztráty a škody podle Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu, by měly být v souladu se závazky v oblasti lidských práv uvedenými v klíčových sděleních OHCHR o lidských právech, změně klimatu a migraci (OHCHR nedatováno). OHCHR se ve své zprávě z roku 2009 o vztahu mezi lidskými právy a změnou klimatu zabýval potenciálem vysídlení v důsledku změny klimatu a obavami o lidská práva, která mohou být potlačována. Od té doby Rada pro lidská práva (HRC) opakovaně upozorňuje na těsný vztah mezi lidskými právy a změnou klimatu (Pillay 2010: 7).

Dopady změny klimatu na dodržování lidských práv byly rovněž předmětem závěrečných pozorování v pravidelných přezkumech orgánů smluv o lidských právech. Nejnovější rezoluce HRC o lidských právech a změně klimatu zdůraznila „naléhavou důležitost“ řešení otázek lidských práv vyplývajících z dopadů změny klimatu a potřebu mezinárodní spolupráce a pomoci těm, kteří jsou vůči těmto dopadům nejzranitelnější. Rovněž požádala, aby OHCHR zorganizoval mezi zasedáními panel na téma „lidská práva, změna

klimatu, migranti a osoby vysídlené přes mezinárodní hranice“. Panel mezi zasedáními se konal dne 6. října 2017 a souhrnná zpráva představila další směřování environmentální politiky. Dle OHCHR by politiky a programy v oblasti změny klimatu a migrace měly splňovat potřeby zranitelných skupin a měly by brát v úvahu ochranu všech lidí, bez jakékoli diskriminace na základě migračního statusu nebo národnosti. Dalším zásadním projednávaným bodem bylo vzdělávání. Důležité je, aby osoby postižené změnou klimatu byly poučeny o přístupu ke svým právům. Vzdělávání by mělo být součástí strategie, která komunitám umožní vypořádat se s dopady změny klimatu a migrací (OHCHR 2018: passim).

Dle Agentury OSN pro uprchlíky (UNHCR) donutily krize environmentálního charakteru v roce 2020 k migraci 11,2 milionu lidí, to zvýšilo počet lidí násilně vysídlených ze svých domovů na více než 82 milionů. Hrozí, že se oblasti, které jsou dnes zranitelné, v budoucnu stanou neobyvatelnými, a to povede k trvalému a mezinárodnímu vysídlení v masivním měřítku (UNHCR nedatováno). Celosvětově se předpokládá, že 44–113 milionů lidí bude do roku 2050 vnitřně migrovat v důsledku pomalu nastupujících klimatických dopadů. S každým dalším stupněm Celsia oteplení se předpokládá, že se globální riziko nedobrovolného vysídlení v důsledku povodní zvýší přibližně o 50 procent. Nárůst mořské hladiny a s tím spojené povodně způsobí, že v letech 2020 až 2050 bude nuceno až 750 000 lidí z pobřežní zóny východní Afriky k migraci. Dále se předpokládá, že se do roku 2050 bude potýkat dalších 65 milionů lidí s nedostatkem potravin. Do roku 2100 může být 50 až 75 procent lidské populace vystaveno životu ohrožujícím teplotním a vlhkostním podmínkám (Beyer 2022: passim). Očekává se, že do roku 2099 bude svět v průměru o 1,8 °C až 4 °C teplejší, než je nyní. Předpokládá se, že podíl půdy, která je trvale suchá, se do roku 2050 zvýší z 2 % na 10 %. Srážkové vzorce se budou měnit a výkyvy budou stále intenzivnější. Na některých místech to znamená, že bude déšť pravděpodobněji způsobovat časté záplavy. Změněné vzorce srážek a intenzivnější hydrologický cyklus znamenají, že se očekává, že extrémní povětrnostní jevy, jako jsou sucha, bouře a záplavy, budou stále častější a závažnější. Naopak méně srážek se očekává v nízkých až středních zeměpisných šířkách. Předpokládá se, že do roku 2050 bude mít subsaharská Afrika ve svém vnitrozemí až o 10 procent méně ročních srážek (Nicholls 2004: passim).

Na základě předpokládaného rozsahu vnitřní migrace by společný postup ve třech klíčových oblastech mohl pomoci snížit počet vnitřně vysídlených environmentálních migrantů až o 80 procent do roku 2050:

- Včasné omezení skleníkových plynů

Ke splnění cíle Pařížské dohody, kterým je omezení budoucího nárůstu teploty na méně než 2 °C do konce tohoto století, jsou zapotřebí různá globální opatření v oblasti klimatu. I při této úrovni oteplování budou země uzavřeny do určité úrovně vnitřní klimatické migrace. Stále vyšší úrovně emisí skleníkových plynů by mohly vést k vážnému narušení ekosystémů, což by dále vytvořilo podmínky pro zvýšenou klimatickou migraci. Podle scénáře šetrnějšího ke klimatu (v němž jsou emise skleníkových plynů výrazně sníženy) se předpokládá migrace mnohem nižšího počtu lidí ve všech regionech (Letcher 2019: 17–66).

- Začlenění environmentální migrace do plánování rozvoje

Je naléhavě nutné, aby země začlenily environmentální migraci do národních rozvojových plánů. Většina regionů má špatně připravené zákony, politiky a strategie, jak se vypořádat s lidmi, kteří se stěhují z oblastí s rostoucím klimatickým rizikem do oblastí, které již mohou být hustě osídlené. Národní agentury musí začlenit environmentální migraci do všech aspektů politiky. Aby byla zajištěna odolnost a vyhlídky na rozvoj pro všechny dotčené, je třeba jednat v každé fázi migrace (před, během a po přestěhování). Zapojení soukromých subjektů, občanské společnosti a mezinárodních organizací je klíčem k budování politických rámců a kapacit (Apollo 2021: passim).

- Větší porozumění vnitřní environmentální migrace

K lepšímu pochopení environmentální migrace je zapotřebí více investic, zejména na regionální úrovni, kde se dopady klimatu mohou lišit od širších trendů identifikovaných v globální analýze. Existuje základní nejistota ohledně způsobu, jakým se budou klimatické dopady projevovat v dané lokalitě, a to ovlivní velikost a vzorec pohybů vyvolaných změnou klimatu. Postupem času, až bude k dispozici více údajů o změně klimatu a jejích pravděpodobných dopadech na dostupnost vody, produktivitu plodin a vzestup hladiny moří, bude nutné scénáře a modely aktualizovat. Budování kapacit na úrovni jednotlivých zemí či regionů pro shromažďování a monitorování relevantních dat může zlepšit porozumění interakcím mezi klimatickými dopady, ekosystémy, životním a mobilitou a pomoci zemím přizpůsobit politiku,

plánování a investiční rozhodnutí. Zahrnutí otázek souvisejících s klimatem a migrací do národního sčítání lidu a stávajících průzkumů je efektivní způsob, jak environmentální migraci lépe porozumět (Rigaud 2018 a: 25).

Přestože meteorologická věda a techniky modelování klimatu za poslední desetiletí dramaticky pokročily, stále nemůžeme přesně předpovědět dopad změny klimatu na naše meteorologické systémy. Tyto předpovědi komplikují tři faktory. Za prvé, nucená klimatická migrace bude probíhat na pozadí bezprecedentních změn v počtu a rozložení světové populace. Celosvětová populace v současnosti roste tempem necelého 0.88 % ročně a předpovídá se, že do roku 2050 dosáhne světový počet obyvatel 9,8 miliardy (Ruiz 2020). Za druhé, chybějí skutečné základní údaje pro současné migrační pohyby. V rozvojových státech není velká kapacita pro shromažďování tohoto druhu dat, zejména pak pro vnitřní migraci. Shromážděná data se zaměřují spíše na sledování přeshraniční migrace. Vzhledem k tomu, že většina nucených klimatických migrantů zůstane ve svých vlastních hranicích, je aparát pro sběr dat o těchto pohybech zatím nedostatečný. Za třetí, budoucí události spojené se změnou klimatu závisí do značné míry na tom, co děláme dnes. Rozsah a povaha klimatických změn je podmíněna například současným množstvím produkovaných emisí (Rigaud 2018 a: 111–117).

Navzdory snahám řešit změnu klimatu, chybí odhodlání mezinárodního společenství vyřešit problémy s vysídlením, zejména pokud jde o dilema klimatických uprchlíků. Kromě toho by uznání konceptu uprchlíků z důvodu změny klimatu mohlo vést k vytvoření řádného ochranného režimu, který by je reguloval jasnými a konkrétními opatřeními. V tomto ohledu je zákonné přijetí klimatických uprchlíků nepopíratelně důležité, aby ti, kteří se nemohou vrátit do svého přirozeného prostředí kvůli rizikům souvisejícím s klimatem, dostali nezbytnou pomoc a ochranu.

1.3 Environmentální migrace v oblasti Viktoriina jezera

Environmentální migrace kolem Viktoriina jezera je ve východní Africe stále větším problémem. Viktoriino jezero je největší sladkovodní jezero v Africe a dělí se o něj tři země: Keňa, Tanzanie a Uganda, a je důležitým zdrojem obživy pro miliony lidí v regionu. Povodí Viktoriina jezera je jedním z regionů s nejvyšším počtem mobilit na světě s dlouhou historií

obchodu, kočovného pastevectví a migrace v období sucha za účelem diverzifikace obživy. Migrace v této oblasti je neodmyslitelně spjata s historií, tradicemi a sociální strukturou. Ty jsou založeny na koloniálních dědictvích 20. století a strategiích po získání nezávislosti, které jsou zakotveny v širších geografických a klimatických charakteristikách (Rigaud 2021: 1–2).

Environmentální migrace kolem Viktoriina jezera s sebou přináší značné dopady na postižené komunity. Může vést k sociální a ekonomické nestabilitě a také ke zhoršování životního prostředí. Migrace může mít také genderově specifické dopady, protože ženy a dívky jsou často vystaveny většímu riziku násilí, vykořisťování a obchodování s lidmi. Vlády a organizace v regionu podnikají kroky k podpoře udržitelného rozvoje a odolnosti vůči klimatu, aby se vypořádaly s problémem environmentální migrace v této oblasti. To zahrnuje investice do udržitelného zemědělství a rybolovu, podporu obnovitelné energie a ochranu přírodních zdrojů. Kromě toho je potřeba vytvořit politiky a programy, které podporují práva migrantů a poskytují sociální ochranu zranitelným skupinám obyvatelstva.

Vnitřní environmentální migrace v oblasti by se mohla mezi lety 2025 a 2050 zvýšit, ale s určitými rozdíly mezi scénáři a zeměmi (viz příloha č. 1 a–b). Ve všech scénářích existuje konzistentní vzestupný trend, ale pesimistický scénář ukazuje zrychlení tempa v letech 2045–2050. Počet vnitřních environmentálních migrantů v této oblasti by mohl v letech 2025 až 2050 zaznamenat nejméně trojnásobný nárůst. Tato předpověď odráží výsledek vysokého podílu vypouštěných emisí a nerovné cesty rozvoje. Alternativní scénáře, které zdůrazňují inkluzivnější a ke klimatu šetrnější cesty, by mohly snížit rozsah vnitřní environmentální migrace (Rigaud 2021: 5).

Předpokládá se, že Viktoriino jezero bude hlavním klimatickým migračním hotspotem¹ východní Afriky již v roce 2030. Jezero se stane atraktivnějším v důsledku změny klimatu kvůli jeho vyšší nadmořské výšce a stabilnějším a vydatnějším srážkám ve srovnání s polosuchými oblastmi v Ugandě, Keni a Tanzanii. Ugandská lokalita Mbale, Ntungamo a hlavní město Kampala a severotanzanská města Mwanza, Magu a Geita by se mohly stát klimatickými migračními ohnisky poblíž jezera. Vzhledem k vysoké závislosti těchto zemí na rybolovu a přírodních zdrojích jezera je zásadní proaktivní a kolaborativní řízení jeho zdrojů ve všech třech

1 1 Migrační hotspot je definován jako oblast, která čelí nepřiměřenému migračnímu tlaku (Zvláštní zpráva 2017).

zemích. Spolu s rostoucí hustotou obyvatelstva mají tyto již tak zranitelné oblasti špatnou infrastrukturu a základní sociální služby a vyžadují inkluzivní a participativní rozvoj a plánování odolné vůči změně klimatu (Rigaud 2021: 6–8).

1.3.1 Sjedená republika Tanzanie

Klima Sjedené republiky Tanzanie souvisí s její geografickou polohou a složitou topografií. Jedná se o zemi ohraničenou třemi z největších jezer na kontinentu: Viktoriino jezero na severu, jezero Tanganika na západě a jezero Malawi na jihozápadě (Country Reports nedatováno a). Kromě úzkého pobřežního pásu pevniny a pobřežních ostrovů leží většina pevninské Tanzanie v nadmořské výšce nad 200 metrů. Rozlehlé pláně a náhorní plošiny silně kontrastují s reliéfními prvky, zejména s nejvyšší horou Afriky Kilimandžárem (5 895 metrů) a druhým nejhlubším jezerem na světě, jezerem Tanganika (1 436 metrů hlubokým) (Ingham 2023).

Můžeme nalézt pádné důkazy, že v Tanzanii existují vazby mezi klimatem a migrací. Průměrná roční povrchová teplota se od roku 1960 zvýšila o 1 °C. Oteplování povrchové teploty moře v Indickém oceánu přispívá k podmínkám podobným La Niña², což vede k záplavám, ničení úrody a infrastruktury a propuknutí cholery. Části země také v posledních letech trpěly častým a velkým suchem, což přispělo k extrémnímu snížení hladiny vody v jezerech Viktorie, Tanganika a Jipe, a k urychlenému mizení ledovce na hoře Kilimandžáro, což nyní představuje pouhých 20 procent jeho velikosti z roku 1912. Budoucí projekce naznačují, že teploty budou v nadcházejících desetiletích celostátně vyšší a úroveň srážek se budou lišit podle místa (UN Environment Programme 2018).

1.3.1.1 Vývoj a příčiny migrace

2 2 El Niño a La Niña jsou teplé a chladné fáze opakujícího se klimatického vzoru v tropickém. Vzorec se nepravidelně posouvá tam a zpět každé dva až sedm let, což přináší předvídatelné posuny povrchové teploty oceánu a narušuje vzorce větru a srážek v tropech. Tyto změny mají kaskádu globálních vedlejších účinků (Climate.gov 2022).

Poloha Tanzanie na východním pobřeží Afriky, relativní politická stabilita a sdílená hranice s osmi zeměmi ji činí vhodnou pro migrační toky jako zemi původu, tranzitu a cíle. Tanzanie má dlouhou historii vnitřní migrace, a to jak na dlouhé, tak na krátké vzdálenosti. Migrace na krátké vzdálenosti se koncentruje do sousedních venkovských regionů s kulturní blízkostí. Dálkové toky směřují do zlatých dolů v regionech Mwanza a Shingaya, a pastevci migrují do plání Usangi a dalších oblastí v regionu Mbeya při hledání půdy pro osídlení a pastvu dobytka (NBS 2015). V koloniálním a předkoloniálním období migraci podnikali především svobodní muži do těžbařských a plantážnických měst při hledání obživy. Rozsah vnitřní migrace značně vzrostl, přičemž polovina obyvatel země tuto strategii v posledních dvou desetiletích prakticovala (World Bank 2015).

Environmentální migrace je v této oblasti zapříčiněna především zvyšováním průměrných teplot a změnami ve vzorcích srážek. Od 80. let 20. století nepřetržitě rostou v celé zemi průměrné teploty, a to o 0,1 °C až 0,5 °C za desetiletí. Teploty v Tanzanii porostou v průběhu 21. století, a to i podle optimistických scénářů. Tento trend je výsledkem mezi klimatickými modely a scénáři emisí skleníkových plynů. Předjímá se, že mohou teploty vzrůst až o 5,2 °C. Navíc lze očekávat, že v některých oblastech výrazně vzroste počet velmi horkých dnů. Polosuchá oblast Dodoma může patřit mezi nejhůře postižené. Klimatické modely ukazují nárůst o více než 40 velmi horkých dnů. V jiných oblastech lze do poloviny století očekávat až 60 dalších velmi horkých dnů (Blocher 2021: 55–56). Kromě toho se v posledních 30 letech častěji vyskytovaly extrémní jevy počasí, jako jsou sucha a vydatné srážky. Právě záplavy a silné bouře způsobovaly přesídlení v posledních desetiletích. Extrémní srážky v lednu 2008 vedly k povodním, které vyhnaly stovky lidí. Další přírodní katastrofy byly zodpovědné například za nucené vysídlení 36 000 obyvatel v roce 2006 (Lyon 2012: 3).

Sjednocená republika Tanzanie není v současnosti klasifikována jako země s nedostatkem vody. Toto hodnocení vychází z Indexu vodního stresu za rok 2014 (FAO 2016: 7). Vzhledem k pokračujícímu a rychlému populačnímu růstu a dalšímu ekonomickému rozvoji však bude situace v budoucnu pravděpodobně jiná. Současný národní plán rozvoje Tanzanie si klade za cíl podstatně rozšířit své zavlažovací systémy. Vzhledem k bohatým vodním zdrojům a různým agroekologickým zónám v zemi existuje velký potenciál pro zvýšení zemědělské produkce. V zemědělství však v současnosti dominují zemědělci, kteří jsou závislí na dešti a rozšiřování rozsáhlého zemědělství do značné míry brání omezené dostupné finanční zdroje (FAO 2016: 15).

1.3.1.2 Socioekonomický dopad migrace

Výše představené dopady klimatu působí na stávající hnací síly migrace, zejména na ekonomické hnací síly, jako je klesající příjem domácností založený na zemědělství. Nejvíce jsou zasaženy komunity, jejichž živobytí závisí na zemědělství a pastvinách závislé na dešti (Blocher 2020). Zemědělství představuje asi polovinu hrubé produkce a zaměstnává asi 80 % pracovní síly. Zemědělství v Tanzanii je také primárně zásobováno deštěm, pouze 2 % orné půdy má zavlažovací zařízení, díky čemuž je obzvláště náchylné na nepříznivé počasí. Případný pokles výnosů plodin bude mít přelévavý efekt na další sektory, a zejména na ceny potravin, což povede ke zvýšení počtu zaměstnanců v chudobě (FAO 2009: 3–5). Zvyšování průměrné teploty a nepravidelné srážky ovlivňují oblast jezera. Populační skupiny, které se spoléhají na rybolov jako na svůj zdroj obživy, budou čelit negativním dopadům změny klimatu na živobytí, a to především kvůli pokračující degradaci vodních zdrojů. Farmáři, pastevcí dobytka a obyvatelé měst jsou silně ovlivněni proměnlivostí počasí a náhlými klimatickými změnami. Jezerní zóna je domovem některých z nejhustěji obydlených oblastí Sjednocené republiky Tanzanie a má vysokou fluktuaci migrantů. Hlavními skupinami, které budou pravděpodobně ovlivněny změnou klimatu, jsou rybáři, pastevcí a drobní zemědělci. Zatímco přesný podíl populace, která je závislá na rybolovu, je obtížné odhadnout, značný počet lidí závisí na drobném rybolovu a na hodnotových řetězcích rybolovu v širším měřítku, zejména z Viktoriina jezera. Změna klimatu zhoršuje již tak závažné hrozby pro rybolov tím, že otepluje vody pobřežních a vnitrozemských jezer a snižuje produkci řek, čímž umocňuje degradaci vodních zdrojů. Stávající migrace a pastevecká mobilita se mohou změnit v důsledku klimatických dopadů, protože lidé se snaží zlepšit své živobytí. Někteří lidé se stanou imobilními, protože nebudou schopni investovat do migrace, aby diverzifikovali zdroje domácností (Schraven 2019: passim).

Očekává se, že předpokládaná změna hustoty obyvatelstva Tanzanie na kilometr čtvereční do roku 2050 výrazně vzroste na velkých územích země. Mapa s názvem „Předpokládaná hustota obyvatelstva na čtvereční kilometr podle čtyř scénářů v Tanzanii, 2050“ promítá předpokládanou hustotu obyvatelstva na kilometr čtvereční v roce 2050 v rámci čtyř scénářů (viz příloha č. 2 a, b, c, d). Napříč modely se předpokládané změny v hustotě obyvatelstva ubírají podobnou trajektorií. Pesimistický scénář předpokládá nejvyšší nárůst a

optimistický scénář nejnižší. Největší shluk předpokládaného nárůstu hustoty obyvatelstva je na severozápadě, konkrétně kolem Viktoriina jezera. Pesimistický scénář předpokládá zvýšení hustoty obyvatelstva o 500 lidí na čtvereční kilometr, přičemž některé oblasti, jako je Mwanza, předpokládají nárůst hustoty až o 1000 lidí na čtvereční kilometr. Velká města jako Dar es Salaam a Arusha jsou již v současné době svědky vysoké úrovně přistěhovalectví a jejich hustota osídlení se bude postupně zvyšovat. Ve srovnání s tím, optimistický scénář předpokládá mírnější změnu v hustotě zalidnění na severozápadě, a to mezi 100 až 500 lidmi na kilometr čtvereční a v některých oblastech mezi 50 až 100 lidmi na kilometr čtvereční. Oblasti jako Kigoma, Musoma a Mbeya předpokládají nižší hustotu nárůstu v optimistickém scénáři, což zdůrazňuje význam inkluzivního rozvoje a nízkoemisních cest (Rigaud 2021: 26).

Environmentální migrace, způsobená nedostatkem vody a vzestupem hladiny moří v mnoha z těchto oblastí, nemusí nutně znamenat, že v těchto oblastech bude klesat populace, spíše že v důsledku klimatických dopadů dojde ke zpomalení růstu populace. Pro Tanzanii všechny modelové scénáře ukazují vzestupný trend environmentální migrace do roku 2050. Mezi lety 2025-2050 by počet vnitřně vysídlených migrantů mohl zaznamenat až trojnásobný nárůst (podle pesimistického scénáře). Rozdíl mezi environmentálními migranty a ostatními migranty se do roku 2050 zvětší, a to napříč všemi modelovanými scénáři, což ukazuje, že migrace vyvolaná klimatem není vzdálenou možností, ale politickou výzvou, která vyžaduje opatření již dnes. Tyto projekce ukazují, že Tanzanie je citlivá na klima a že klimatické faktory budou řídit budoucí mobilitu (Groundswell 2021: 21).

Hotspoty poskytují Tanzanii příležitost podpořit nové dovednosti a vytvořit pracovní místa, která mohou přispět k širším ekonomickým a demografickým změnám. Zdvojnásobení počtu obyvatel země z 56,31 milionu v roce 2018 na maximum 129,39 milionu v roce 2050 si bude žádat vytvoření dostatek pracovních míst s ohledem na citlivost klimatické změny (Statistics times 2021). V současné době se více než 60 procent populace zabývá nízkoproduktivním zemědělstvím, které bude dále čelit klimatickým změnám. Tyto posuny jsou pro Tanzanii nezbytností, aby se chránila před úpadkem rozvojových zisků a zároveň pokročila vpřed, aby zajistila své rozvojové cíle.

1.3.1.3 Legislativní ukotvení

Ačkoli byl dopad změny životního prostředí a klimatu na sociální a ekonomická odvětví v Tanzanii pocíťován již na počátku 80. let, závažnost dopadů se začala poznávat až v posledních letech. To lze přičíst skutečnosti, že země neměla vědecké důkazy, které by mohly odůvodnit jakékoli obavy a reakci na dopady změny klimatu. Stejně jako mnoho zemí nemá Tanzanie žádnou samostatnou politiku v oblasti změny klimatu. Neexistuje tedy žádná legislativa o změně klimatu jako taková, která by usměrňovala provádění této politiky. Současným řídicím dokumentem je Národní strategie pro změnu klimatu schválená v roce 2012. V rámci Tanzanské národní strategie jsou environmentální faktory migrace a změna klimatu považovány za potenciální riziko hospodářského růstu a rozvoje pro komunity (Blocher 2021: 28).

Na africké regionální úrovni nebylo učiněno žádné doporučení pro přijetí smlouvy na ochranu environmentálních uprchlíků. Region však požaduje vyjasnění Úmluvy Organizace africké jednoty (OAJ) upravující specifické aspekty problémů uprchlíků v Africe. Úmluva OAJ o uprchlících změnu klimatu výslovně nezmiňuje ani ve své definici. Rozšířená definice Úmluvy obsahuje obecný termín, který může být použit k ochraně osob vysídlených přes hranice v důsledku dopadů změny klimatu za předpokladu, že tyto dopady způsobí nebo představují závažný narušování veřejného pořádku. Je důležité poznamenat, že dopady změny klimatu, i přes svou závažnost, nemusí nutně vést k narušení veřejného pořádku. Například míra kriminality v oblasti zasažené katastrofou způsobenou změnou klimatu může zůstat stejná nebo se může dokonce snížit (United Nations, Treaty series No. 14691).

Opatření v oblasti změny klimatu ve Sjednocené republice Tanzanie se zaměřují na přizpůsobení v rámci rozvojových plánů obecněji. Kromě mezinárodních diskusí a dohod byla s partnery vyvinuta řada strategií a plánů, které poskytují směrnice vládním ministerstvům a dalším zainteresovaným stranám v otázkách souvisejících se změnou klimatu. Národní a místní vlády v Tanzanii propagují různé iniciativy po celé zemi, aby zabránily konfliktům vzniklým v důsledku environmentální migrace a dosáhly konsensu ohledně plánů využití půdy. Vesnice jsou podporovány národní vládou a rozvojovými partnery, aby inkluzivně vytvářely plány využití půdy a přijaly předpisy pro správu a ochranu půdy pro kultivaci, pastvin, vodních míst, či stezek pro dobytek. Jednotlivcům a komunitním skupinám včetně pastevců a farmářů se vydávají osvědčení o zvykových právech. Tyto plány a předpisy pomáhají řídit vnitřní migraci a vyjasňovat hranice využití půdy, čímž snižují konflikty mezi migranty a hostitelskými komunitami (Blocher 2020).

1.3.2 Uganda

Uganda se nachází na úrodné náhorní plošině ve středu Afriky v průměrné nadmořské výšce 1200 metrů. Plošina je ohraničena na východě Kenya Highlands a Mount Elgon (4321 metrů) a na západě pohořím Ruwenzori (5117 metrů). Úhlopříčně ji od jihovýchodu k severozápadu protíná řeka Nil, která pramení u Viktoriina jezera, asi 50 mil od hlavního města Kampaly (Country Reports nedatováno b).

1.3.2.1 Vývoj a příčiny migrace

Průměrné teploty v Ugandě se od 60. let zvýšily o 1,3 °C. Denní pozorování teplot od roku 1960 ukazuje výrazně rostoucí trendy ve frekvenci horkých dnů a mnohem větší zvýšené trendy ve frekvenci horkých nocí. Horké dny v Ugandě vzrostly o 74 dní (o 20 % více dní) mezi lety 1960 a 2003. Nejvýraznější nárůst byl pozorován v červnu, červenci a srpnu, kdy horkých dní přibývalo v průměru o 8,6 dne za měsíc. Celkově má Uganda po celý rok mírné teploty. Různorodá topografie země však vede k širokému rozmezí teplot, od 0 °C v zaledněném pohoří Ruwenzori a Mount Elgon až po 30 °C v severovýchodních oblastech Gulu, Kitgum a Moroto. Pohoří Ruwenzori má trvalé ledové příkrovy, avšak v důsledku rostoucích teplot se oblast typicky pokrytá ledem mezi lety 1987 až 2003 zmenšila o 49 % a předpokládá se, že do 40. let 21. století zmizí. To má důsledky pro vodní zdroje v oblasti, obživu a pravděpodobně změni země i svůj epidemiologický profil (Twinomuhangi 2020: 587–589).

Světová banka (Rigaud 2018 b: 14) odhaduje, že katastrofami souvisejícími s počasím bylo v posledních dvou desetiletích každý rok postiženo asi 200 000 Ugandů. Části země včetně hlavního města Kampala jsou náchylné k bleskovým povodním, sesuvům bahna, sesuvům půdy a suchu. Dále se předpokládá, že až 12 milionů lidí neboli 11 procent populace by se mohlo v Ugandě vnitřně vysídlit kvůli pomalu nastupujícím klimatickým faktorům.

V současné době Uganda čelí značné zranitelnosti životního prostředí a změny klimatu. Pomalu nastupující procesy, jako je eroze půdy a pokles úrodnosti, degradace ekosystémů, rostoucí teploty, zvyšující se proměnlivost období srážek a sucha, jsou výzvou v celé zemi. V některých oblastech země se zvyšuje frekvence a závažnost klimatických událostí s náhlým nástupem. Kombinované účinky procesů s pomalým nástupem a náhlými klimatickými

událostmi vytvářejí těžké životní podmínky, zejména hlad a nedostatek potravin, nedostatek vody a vysokou chudobu. IOM (2015 b: 51–52) uvádí, že environmentální rizika a přírodní katastrofy se stávají hlavními hybateli vysídlení a vnitřní migrace. Celosvětově se počet vnitřně vysídlených osob odhaduje na 55 milionů a Uganda patří mezi země s nejvyšším počtem vnitřně vysídlených osob, v roce 2006 jejich počet dosáhl 1,6 milionů. Jak pozvolný, tak náhlý nástup klimatických a environmentálních změn mají silný vliv na vzorce migrace obyvatelstva v Ugandě. Náhlé události často způsobují zničení živobytí a vytlačují postižené obyvatelstvo, které musí opustit své domovy převážně dočasně. V některých případech se jedná i o trvalé přesuny, jako jsou případy sesuvů půdy v oblasti Mount Elgon.

1.3.2.2 Socioekonomický dopad migrace

Jak již bylo zmíněno výše, environmentální a klimatické otřesy a katastrofy se stávají hlavními hybateli vysídlení a migrace v Ugandě. Výskyty sesuvů půdy v oblasti Mount Elgon za poslední desetiletí vzrostly a zapříčinily rozsáhlou migraci z oblasti. Nedostatek vody a potravinová nejistota způsobily migraci z Karamoja do sousedních regionů. Dle Afifiho (2014: 300) přibývá environmentálních migrantů ve velkých městských centrech. Migrace je klíčovou strategií obživy v komunitách s nízkými příjmy a často je považována za významný přístup k posílení venkovského živobytí a přizpůsobení se klimatickým rizikům. Vzhledem k tomu, že významná část populace Ugandy stále závisí na agrárních zdrojích živobytí, zůstává citlivá na klimatické a environmentální změny. Zemědělství je největším přispěvatelem k HDP země, v roce 2018 tento příspěvek činil 23 procent. Zatímco příspěvek zemědělství k HDP ve vztahu k výrobě a službám nadále klesá, více než 70 procent Ugandanů a 80 procent venkovského obyvatelstva, je v tomto sektoru stále zaměstnáno (World Bank 2018). Více než 95 procent orné půdy je zaléváno deštěm a je založeno na samozásobitelském zemědělství. Tato skutečnost činí ugandskou populaci zvláště zranitelnou vůči klimatickým rizikům, proměnlivosti počasí a změnám klimatu (International Trade Administration 2022). Sucho způsobuje zejména velký nedostatek vody a sníženou produktivitu zemědělství. Oblast koridoru skotu v Ugandě je nejzranitelnější vůči častějším a závažnějším suchům, která způsobují neadekvátní píče, což vede k sezónním migracím při hledání vody a pastvin pro hospodářská zvířata (Jassogne 2013: *passim*). Význam migrace jako adaptační strategie na klimatické šoky narůstá a v dohledné budoucnost bude tento trend pokračovat.

Přeshraniční migrace v oblasti Viktoriina jezera je celosvětově domovem nejvyššího počtu vnitřně přesídlených osob a uprchlíků, s přibližně 12,44 miliony vnitřně vysídlených osob a 5,21 miliony uprchlíky či žadateli o azyl (Mohmand 2019: 101). Hustota jejího osídlení je představena na mapě s názvem „Hustota osídlení v Ugandě“ (viz příloha č. 3). Region je synonymem pro nucenou migraci a vleklé vysídlování způsobené opakujícími se konflikty, následným násilím a neustálými vlnami vysídlování bez okamžitého řešení. Vzhledem k tomu, že Uganda uplatňuje vůči uprchlíkům „politiku otevřených dveří“, je příliv uprchlíků pro zemi značnou výzvou. Tato azylová politika otevřených dveří vyžaduje další mezinárodní podporu. Bezprecedentní nárůst počtu uprchlíků vytváří nadměrný tlak na přetížené zdroje státu a hostitelské komunity. V současné době pochází většina uprchlíků v Ugandě ze sousedních zemí Burundi, Demokratická republika Kongo, Eritrea, Somálsko, Etiopie, Rwanda a Jižní Súdán (Ahimbisibwe 2019: 10).

1.3.2.3 Legislativní ukotvení

Politika migrace v Ugandě je výsledkem dlouhé přítomnosti uprchlíků v zemi a byla v průběhu let ovlivněna mezinárodním a národním rámcem migrační politiky. Ugandské ministerstvo vody a životního prostředí je hlavním subjektem odpovědným za otázky životního prostředí a změny klimatu v zemi. Ředitelství pro změnu klimatu ministerstva je hlavním zprostředkovatelem regionálních a mezinárodních aktérů jménem vlády (Ashenafi 2022). Uganda předložila své národně stanovené příspěvky UNFCCC v roce 2014, což poskytuje platformu pro integraci odpovědného environmentálního managementu se strategiemi přizpůsobení se změně klimatu, které rovněž zohledňují cíle sociálního a ekonomického rozvoje země, jak je stanoveno v jejím druhém národním plánu rozvoje a Národní strategie pro změnu klimatu. Tyto strategie se zaměřují na přípravu a posílení institucionálních rámců pro lepší řízení dopadů změny klimatu, na zpřístupnění nezbytných zdrojů na podporu strategických adaptačních aktivit a na podporu snížení emisí. Cílem je integrovat vzdělávání o změně klimatu a jejích následcích do klíčových sektorů, aby se podpořila lidská a institucionální kapacita (Ministry of Water and Environment 2014: passim).

Průlomovým dokumentem se stává Ministerská deklaráce z Kampaly o migraci, životním prostředí a změně klimatu z roku 2022, která byla podepsána v ugandském hlavním

měště Kampale. Má za cíl sblížit národy v regionu Východní Afriky a Afrického rohu, aby upřednostňovaly, reagovaly a podněcovaly globální podporu k řešení problémů dopadu změny klimatu na lidskou mobilitu. Touto deklarací si vlády v regionu dávají za cíl budovat a posilovat klimatickou odolnost. Dále se budou snažit o vypracování plánu pro řešení populačního růstu ve městech, jakožto výsledek nepříznivých dopadů změny klimatu v okrajových venkovských oblastech, včetně podpory spolupráce mezi městem a venkovem s cílem snížit zranitelnost a vytvořit adaptivní mechanismy pro bezpečnou migraci. Kampalská úmluva uznává a chrání osoby vysídlené v důsledku nepříznivých účinků změny klimatu. Ve své definici vnitřně vysídlených osob, kde zmiňuje přírodní katastrofy nebo katastrofy způsobené lidmi, se blíží výslovnému uznání těchto osob. A co je důležitější, protože seznam příčin vysídlení v definici pojmu „vnitřně vysídlené osoby“ podle Úmluvy není dostatečně specifická, lze jistě říci, že úmluva se vztahuje na vnitřně vysídlené osoby vysídlené v důsledku změny klimatu. Skutečnost, že Úmluva výslovně zmiňuje změnu klimatu ve svých věcných ustanoveních, kde stanoví povinnosti smluvním stranám a stanoví práva vnitřně vysídlených osob, dále svědčí o použitelnosti Úmluvy na vnitřně vysídlené osoby vysídlené v důsledku změny klimatu (Kampala Ministerial Declaration 2023: *passim*).

1.3.3 Keňa

Keňa se nachází podél východního afrického pobřeží a je geograficky pestrá. Suchá a polosuchá země pokrývá 80 procent Keni. Existuje řada vyšších horských oblastí se zaledněnými vrcholy, zejména Mount Kenya, která se tyčí do výšky 5199 m. Topografie Keni se zvedá od pobřežních plání k východnímu okraji Východoafrické plošiny a Velké příkopové propadliny (Country Reports nedatováno c).

Skutečnost, že dopady změny klimatu jsou pozorovatelné i v Keni, nelze zpochybnit. Důkazem jsou stále nevyzpytatelnější a nepředvídatelnější počasí, které země v poslední době zažívá. Některé části společnosti, jako jsou pastevci, jsou vůči nepříznivým účinkům změny klimatu zranitelnější než jiné. V Keni je nejzávažnější extrémní povětrnostní událostí sucho. Nedávné případy sucha se zvýšily co do frekvence a rozsahu, což ohrožuje samotnou existenci pastevců, kteří spoléhají na chov dobytka jako na svůj hlavní zdroj obživy. Keňská vláda si

uvědomuje vážnost této situace a podniká kroky k vybudování odolnosti a posílení adaptační schopnosti pasteveckých komunit.

1.3.3.1 Vývoj a příčiny migrace

Od roku 1960 průměrná roční teplota v Keni vzrostla o 1 °C průměrnou rychlostí 0,21 °C za 10 let. Denní pozorování teplot ukazují výrazně rostoucí trendy ve frekvenci horkých dnů. Průměrný počet horkých dnů za rok v Keni se mezi lety 1960 a 2003 zvýšil o 57 (World Bank nedatováno). Očekává se, že dopady změny klimatu ve východní Africe povedou k řadě přímých a nepřímých dopadů ovlivňujících zajišťování potravin.

Pátá hodnotící zpráva Mezivládního panelu pro změnu klimatu (IPCC) zveřejněná v roce 2014 uvádí, že projekce oteplování naznačují, že rozsáhlé oblasti Afriky překročí hranici 2 °C do poloviny tohoto století. Dále uvádí, že africké ekosystémy jsou již ovlivněny změnou klimatu, což dále zesílí stávající tlak na dostupnost vody v Africe se silnými nepříznivými dopady na potravinovou bezpečnost. IPCC dále uvedl, že klimatické extrémny mají významnou kontrolu nad každodenním ekonomickým rozvojem Afriky, zejména v tradičním dešťovém zemědělství a pastevectví (Pachauri 2014: 64–67).

1.3.3.2 Socioekonomický dopad migrace

Chov hospodářských zvířat, a to zejména prostřednictvím pastevectví kočovných komunit, čelí výzvám vyplývajícím z dopadů změny klimatu. Národní strategie reakce na změnu klimatu z roku 2010 uvádí, že téměř polovina všech hospodářských zvířat v Keni se nachází v křehkých ekosystémech, jako jsou aridní a polosuché země, které jsou nejzranitelnější vůči změně klimatu (Kirrane 2012: 54–57). Je důležité poznamenat, že půda ve většině z těchto oblastí je sdílená a nevlastní ji jednotlivci. Migrace vyvolaná změnou klimatu, v situaci extrémního sucha, nedostatku zdrojů obživy, či při hledání vody a pastvin, vytvářejí konflikty a problémy ohledně vlastnických práv, protože pastevci zasahují do půdy zabrané jinými lidmi. Například na severu Keni pastevci z okresů Západní Pokot a Turkana často přesouvají svá stáda do sousední Ugandy. Tato migrace vede ke konfliktům v některých částech země, například v Laikipii, kde pastevci ze sousedních okresů sem násilně přemísťují svá stáda. Výskyt konfliktů se zvyšuje s tím, jak pastevci z různých etnických komunit migrují ze svých tradičních domovů

do jiných částí země, kde nejsou vždy vítáni. Soupeření o pastviny mezi pastevcí z různých komunit zvyšuje napětí a stává se nezřídka násilným (USAID 2012: *passim*).

Jedním z dalších dopadů environmentálních změn je urbanizace – migrace z rurálních oblastí do měst. Muži, kteří jsou tradičně zodpovědní za hospodářská zvířata, byli kvůli zmenšující se velikosti stád nuceni migrovat do městských center za mzdovým zaměstnáním. To mělo negativní důsledky pro ženy a děti kvůli dodatečné zátěži udržením potravin, vody a bezpečnosti pro domácnost. Tímto přesunem bývá narušena školní docházka dítěte, zvyšuje se podíl dětské práce a bylo pozorováno, že se zintenzivňují konflikty o zdroje. Tento typ migrace přispívá také k přelidnění slumů a osad, které postrádají základní služby, čímž se rapidně zvyšuje pravděpodobnost šíření nemocí (Government of Kenya 2013: 52).

1.3.3.3 Legislativní ukotvení

Keňa prokázala skvělé vedení v regionu a vytvořila politický rámec pro řízení klimatických rizik, bohužel zůstává tato iniciativa z velké části podfinancovaná (Cariou 2021). V roce 2016 představila zákon o změně klimatu, aby poskytla právní rámec, který spustí a podpoří koordinovaná opatření přijatá v reakci na klimatickou změnu. Tento zákon poskytuje celkovou strukturu řízení pro změnu klimatu v Keni a podporuje rozvoj a implementaci opatření a mechanismů, které posilují odolnost prostřednictvím adaptace pro udržitelný rozvoj země. Dále zákon vyzývá, aby okresní vlády vytvořily fóra, jejichž prostřednictvím se komunity mohou zapojit do plánování migračních tras. Tím bude zajištěno, že migrace pastevců a jejich přesídlení bude pokračovat pokojně bez konfliktů. Kromě toho je důležité, aby se sousední kraje formálně zapojily do otázky migračních tras a přístupu k vodě, aby se předešlo vypuknutí konfliktu (Laws of Kenya No. 11 of 2016: *passim*).

Je důležité poznamenat, že hlavním mechanismem, jehož prostřednictvím se do loňského roku vydávala opatření v oblasti změny klimatu, je Národní akční plán pro změnu klimatu 2018–2022. Akční plán vyžaduje, aby vlády krajů zavedly opatření v oblasti klimatu prostřednictvím plánů integrovaného rozvoje okresů, které mají být vyvíjeny participativním způsobem, včetně zapojení místních komunit. Plán se snaží zejména snížit rizika pro komunity a infrastrukturu vyplývající z katastrof souvisejících s klimatem, jako jsou sucha a záplavy, a zvýšit bezpečnost potravin a výživy prostřednictvím zvýšené produktivity a odolnosti zemědělského sektoru (Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment nedatováno).

Bohužel postrádá Keňa komplexní migrační politiku či legislativní rámec, který by rovněž zohledňoval migraci v oblasti životního prostředí nebo změny klimatu. Současné rámce migrační politiky jsou roztržité a nezahrnují environmentální změny. Je potřeba, aby Keňa vypracovala komplexní migrační politiku, která bude zahrnovat jak vnitřní, tak mezinárodní migraci, dobrovolnou a nucenou migraci, jakož i plánované přemístění. Různé segmenty vnitrostátních politik je třeba konsolidovat, aby se stal podkladem pro opatření pro migraci jako strategii přizpůsobení.

1.3.4 Shrnutí

Mapa s názvem „Migrační hotspoty v oblasti Viktoriina jezera letech 2030 a 2050“ (viz příloha č. 4) ukazuje předpokládaná ohniska environmentální migrace do roku 2030 a 2050. Hotspoty migrace klimatu se objevují v mnoha částech regionu, zejména kolem Viktoriina jezera, s jistou vysokou úrovní migrace ve větších městech. Výsledky naznačují rostoucí dostupnost vody v tomto regionu a nabízí možné vysvětlení jeho přitažlivosti klimatickým migrantům, i když to může být částečně kompenzováno poklesem výnosu plodin. Tato města budou vyžadovat politickou předvídavost, aby se zajistilo, že se budou moci přizpůsobit změně klimatu a vyrovnat se s přílivem migrantů. Menší migrace klimatu jsou roztroušeny na západě. Klimaticky zatížené hotspoty, ze kterých budou obyvatelé nuceni migrovat, budou stále četnější v nízko položených oblastech, jako jsou pobřeží zranitelná stoupající hladinou moře (v mapě vyznačeno modře). Oblasti, u kterých se naopak předpokládá rapidní nárůst přistěhovalců, se soustředí především kolem Viktoriina jezera (na mapě vyznačeno růžově).

Země v regionu se mohou vydat na zelenou, odolnou a inkluzivní cestu rozvoje tím, že budou využívat nové ekonomické příležitosti. Opatření a plány v oblasti klimatu by měly zohledňovat migraci a vysídlení způsobenou klimatem. Prostorový rozměr a vznik hotspotů jsou zásadní pro úsilí o budování odolnosti. Předvídavá a transformační opatření napříč migračním cyklem pomohou lidem zbavit se zranitelnosti. Globální komunita musí přispět svým dílem k omezení emisí skleníkových plynů jako kritické součásti snižování migrace vyvolané klimatem. Environmentální migrace je realitou a jednat nyní povede k udržitelným výsledkům pro všechny zúčastněné.

Regionální spolupráce a volný pohyb jsou zásadní pro řešení migrace a vysídlování související s klimatem, ale jsou velmi málo využívány. Regionální protokoly umožňující volný

pohyb mohou výrazně zvýšit ochranu a zdroje pro ty, kteří migrují kvůli dopadům změny klimatu. Taková opatření poskytují pracovní místa a obchod a umožňují lidem přístup k alternativním příležitostem příjmu. Volný pohyb umožňuje přeshraniční cirkulační a sezónní migraci a umožňuje lidem vrátit se domů se sociálními a finančními převody, včetně znalostí, technologií a dovedností. Protokoly o volném pohybu byly navrženy tak, aby podporovaly regionální integraci a hospodářský rozvoj. Protokol IGAD je první, který chrání lidi, kteří se stěhují do sousedních zemí před, během nebo po ohrožení životního prostředí, a umožňuje jim zůstat, dokud nebude bezpečný návrat (EEAS Europe 2022).

1.4 Environmentální migrace v Bangladéši

Bangladéš je jednou z nejzranitelnějších zemí vůči změně klimatu. Přírodní katastrofy postihují Bangladéš téměř každý rok a způsobují velké škody na životech a živobytí lidí, zejména v pobřežních oblastech, a zároveň způsobují obrovské škody národnímu hospodářství. Jedním z nejzávažnějších dopadů klimatické krize v Bangladéši je migrace, tedy masové přesuny lidí zejména z venkova do městských oblastí. Environmentální migrace vytváří vážné bezpečnostní hrozby, včetně masivního vysídlování, nedostatku potravin, vodní krize, nezaměstnanosti. To vše často vede k vnitřním konfliktům v zemi. Bangladéš se však v důsledku dopadů změny klimatu stane ještě více klimaticky zranitelnější. Očekává se, že změna klimatu zhorší mnohá přírodní nebezpečí, jimž Bangladéš čelí, včetně záplav, tropických cyklónů, bouří a eroze břehů řek.

Dopady environmentálních změn se staly také hlavním politickým problémem a předmětem vášnivé veřejné debaty, neboť i kvůli stále intenzivnější migraci žije více než 35 milionů lidí na hranici extrémní chudoby (Maris 2023). Pokud nebudou bezpečnostní hrozby náležitě řešeny dostatečnými strategiemi adaptačního mechanismu, může krize vést k velkým hrozbám pro bezpečnost lidí v Bangladéši. Jedním z hlavních problémů vzbuzujících obavy je, že navzdory vážným problémům postrádá země adekvátní politiku přizpůsobení a mechanismu zvládnání katastrof pro boj s bezpečnostními hrozbami. Přibližně 70 % populace žije v nízko položené deltě Ganga-Brahmaputra a je pravidelně postižena záplavami (Cash 2013: 2094), erozí a silnými cyklóny. Bangladéšská demografie tyto výzvy ještě zhoršuje.

Jedná se o 8. nejhustěji osídlenou zemi na světě s vysokou mírou chudoby (World population review 2023).

1.4.1 Vývoj a příčiny migrace

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, migrace je multikauzální jev: i v případech, kdy je degradující životní prostředí převládající hybnou silou migrace, je obvykle spojena se sociálními, ekonomickými, politickými a dalšími faktory. V případě klimatické migrace se velmi široká škála sociálních, ekonomických a politických faktorů vzájemně ovlivňuje a vede člověka nebo skupinu osob k rozhodnutí migrovat. V Bangladéši můžeme pozorovat nejméně čtyři dopady klimatických změn, které zapříčiňují environmentální migraci (IOM 2009):

- a) zintenzivnění přírodních katastrof, jak náhlých klimatických událostí, tak těch pozvolných, vedoucích ke zvýšenému vysídlování a migraci
- b) nepříznivé dopady oteplování země a proměnlivosti klimatu na živobytí, veřejné zdraví, potravinovou bezpečnost a dostupnost vody
- c) stoupající hladiny moří, které činí pobřežní oblasti neobyvatelnými
- d) soutěž o vzácné přírodní zdroje, která může vést k rostoucímu napětí mezi komunitami či dokonce ke konfliktu a následně k vysídlení.

V posledních desetiletích dopady změny klimatu zhoršily problém environmentální migrace v Bangladéši. Stoupající hladina moří, zvýšené záplavy a další ekologické katastrofy přispěly k vysídlení milionů lidí v zemi. Například Sundarbans, místo světového dědictví UNESCO a největší mangrovový les na světě, byl těžce postižen změnou klimatu, kdy stoupající hladina moří a zvýšená slanost vedly k vysídlení domorodých komunit (Mahadevia 2012: 7).

Primárními příčinami environmentální migrace v Bangladéši jsou nárůsty přílivové výšky v pobřežních oblastech vedoucí k přílivovým záplavám a eroze břehů v pevninských oblastech.

Klíčovými sekundárními příčinami vysídlení jsou tropické cyklóny a náhlé bouřky v pobřežních oblastech (UNFCCC 2012: 9).

Dle OSN (UN-HABITAT 2007: 9) se vysídlené osoby nejprve snaží přesunout ve své domovské vesnici nebo do blízkého okolí, poté se postupně přesouvají do nejbližších městských

center, větších měst a do hlavního města. Většina z nich končí ve slumech nebo squatterských osadách, kde chybí základní vybavení.

Silné monzunové deště v roce 2007 zasáhly více než 10 milionů lidí v 39 z celkových 64 okresů země a přivedly do hlavního města Dháka 3 000 migrantů denně kvůli nedostatečné pomoci a nedostatku příjmů. Avšak tam, kde byla pomoc efektivně distribuována a trhy s potravinami podporovány, byla migrace ven minimální (Del Ninno 2001: 34). Nedostatečná infrastruktura a mechanismy správy způsobí ještě větší pokles životní úrovně, a tak drtivá většina vnitřně vysídlených lidí, kteří migrují do hlavního města, je nucena se přestěhovat do největšího slumu země – Korail. Obyvatelé slumů již zažívají vyloučení ze základních služeb a infrastruktury, včetně přiměřeného bydlení, čisté vody, hygieny, zdravotní péče, vzdělávání a elektriny. Téměř 80 procent slumu se nachází na soukromých pozemcích, což vede k problémům, pokud jde o poskytování základních služeb, stejně jako zranitelnost obyvatel slumu vůči násilí nebo vykořisťování ze strany zločineckých gangů, vlastníků půdy a zkorumpované policie (World Bank 2007: 33–35). Tyto problémy se pravděpodobně stanou výraznějšími s rostoucí urbanizací v důsledku změny klimatu.

Historie ekologické migrace v Bangladéši lze vysledovat až do 60. let 20. století, kdy výstavba hráze Farakka v Indii vedla ke snížení průtoku vody v řece Ganga, což způsobilo vážný nedostatek vody a ztrátu zemědělské produkce v Bangladéši. To vedlo k vysídlení tisíců farmářů, kteří byli nuceni migrovat do jiných oblastí při hledání alternativního živobytí.

Za posledních 25 let zažil Bangladéš šest těžkých záplav, přičemž samotné záplavy v letech 1988 a 1998 způsobily 2000–6500 a 1100 úmrtí a vyhnaly z domovů až 45 a 30 milionů lidí. Pravidelné silné záplavy v Bangladéši způsobují vysídlení ve velmi významném měřítku. Při posledních silných záplavách v roce 2007 bylo zaplaveno přibližně 32 000 km², což postihlo téměř 16 milionů lidí v přibližně 3 milionech domácností. Přibližně 85 000 domů bylo vážně poškozeno, postiženo bylo 1,12 milionu hektarů orné půdy. Poškození hrází a další kritické infrastruktury je také velkým problémem a často brání brzkému návratu postižených komunit (Biswas 2012: 160).

Velké oblasti Bangladéše jsou a budou v dohledné budoucnosti velmi zranitelné vůči hrozbě záplav a změna klimatu může situaci v průběhu 21. století ještě zhoršit. První prioritou země je usilovat o snížení této hrozby a pomoci komunitám zvládat následky povodní prostřednictvím investic do komplexního zvládnání politik a činností v oblasti snižování rizika katastrof. Ale zranitelnost vůči povodním zůstane pro mnoho lidí realitou i v příštích

desetiletích a existující důkazy zdůrazňují význam migrace jako adaptační mechanismus pro domácnosti postižené povodněmi (IOM 2009: 10). Pobřežní zóna v Bangladéši bude vždy zranitelná vůči hrozbě cyklónů a souvisejících přívalových bouří a hrozba zvýšení intenzity bouří v důsledku změny klimatu podtrhuje potřebu pokračujících investic do snižování rizika katastrof ve zranitelných oblastech.

Přibližně 14 milionům lidí hrozí, že budou do roku 2050 vnitřně vysídleni, pokud nebudou přijata náležitá opatření k řešení změny klimatu. To odráží vysokou zranitelnost regionu vůči dopadům změny klimatu, zejména na pobřežích a v oblastech říčních delt, které čelí vzestupu hladiny moří a bouřím. Očekává se, že vzestup hladiny moří v důsledku změny klimatu zhorší mnohé z těchto procesů a do roku 2080 zahrne až 13 procent bangladéšské pobřežní pevniny (Pender 2008: 54). Na mapě s názvem „Zvětšující se pobřežní pásmo“ (viz příloha č. 5) je pozorovatelný stav mořské hladiny v současné době, v roce 2030 a v roce 2050.

1.4.2 Socioekonomický dopad migrace

Krátkodobé vysídlení po náhlých událostech v Bangladéši vyvolává značné obavy o životní prostředí a veřejné zdraví, zejména tam, kde se lidé nemohou vrátit do svých domovů a vesnic po delší dobu. Neexistují však žádné důkazy o tom, že by dočasná nebo sezónní migrace z venkova do venkova z ekologicky zranitelných regionů měla nějaké zásadní dopady na zhoršování životního prostředí v místech určení. Možná výjimka je trvalejší migrace do oblastí nové půdy podél řek nebo v pobřežních zónách, ale ačkoli neexistují dostatečné důkazy pro vyvození jakýchkoli pevných závěrů, zdá se celkem pravděpodobné, že dopady migrantů v těchto oblastech jsou z velké části pozitivní v tom smyslu, že přijímají opatření k urychlení procesu přeměny nových sedimentů na zemědělsky produktivní půdu. Tam, kde je důvod k větším obavám, je s ohledem na migraci z venkova do města, kde migranti, kteří unikají zhoršování životního prostředí ve svých venkovských domovech, čelí novým environmentálním rizikům ve městech, která jen zvyšují jejich stávající zranitelnost. Vzhledem k pokračujícímu růstu bangladéšských měst a jejich obyvatel v chudinských čtvrtích má proto lepší management životního prostředí ve městech jednoznačně zásadní význam.

Vláda země si je sama velmi dobře vědoma dopadů klimatických otřesů a s nimi spojené migrace. V září 2010 bangladéšský premiér prohlásil, že masový pohyb až jedné miliardy

environmentálních migrantů, včetně 30 milionů v Bangladéši, „způsobí sociální poruchy, politickou nestabilitu, přeshraniční konflikty a otřesy“ (The New Nation 2010).

Urbanizace byla klíčovou součástí rozvojové strategie Bangladéše. Ačkoli většina Bangladéšanů stále žije ve venkovských oblastech, městská populace od založení země v roce 1971 neustále roste, protože občané hledají ekonomické a vzdělávací příležitosti v lépe rozvinutých oblastech. Hlavní město Dháka patřilo v posledním desetiletí mezi nejrychleji rostoucí města na světě. Dnes se populace Dháky odhaduje na více než 20 milionů a předpokládá se, že bude dále růst. Rychlá urbanizace Bangladéše se však nesečkala s potřebnými zlepšeními infrastruktury a ochranou životního prostředí, což prohloubilo každodenní výzvy.

Někteří vysídlení Bangladéšané místo do městských center migrují na hranici s Indií. Zatímco pohyb Bangladéšanů přes indickou hranici za prací, zdravotní péči a cestovním ruchem byl v průběhu desetiletí běžným jevem, rostoucí hinduistický nacionalismus rozdmýchává protimuslimské nálady v Indii. Indické akce vnímané jako protimuslimské, jako je zákon z roku 2020 o změně občanství, který umožňuje nemuslimským menšinám původem ze sousedních zemí rychlejší cestu k občanství a zvažuje muslimům zbavení volebního práva, způsobují napětí ve vládě v Dháce a přispěly k rostoucímu protiindickému smýšlení mezi obyvateli. Rostoucí migrace směrem k indickým hranicím může zapříčinit eskalaci napětí mezi oběma zeměmi, což bude mít důsledky pro Bangladéš i Indii (Shahid 2020).

Dopady, které s sebou přináší environmentální migrace, se z velké části odráží na socioekonomické prosperitě. Jak již bylo zmíněno, jako jedním ze socioekonomických dopadů může být i vnitrostátní tenze či vypuknutí konfliktu. Na počátku roku 2000 měnící se klima zhoršilo sucho a potravinovou nejistotu v regionu Rajshahi a jeho blízkém okolí, což přispělo k vzestupu teroristické skupiny Jamaatul Mujahdeen Bangladesh (JMB) a nejznámějšího teroristického vůdce v zemi Bangla Bhai. V oblasti, která je již tak náchylná k suchu, prodloužily měnící se vzorce srážek a odklon říční vody přes hranice v Indii období sucha, které zanechalo místní obyvatele bez zdrojů pro obživu nebo vývoz. Zkorumpovaná a slabá místní správa poskytla pouze velmi malou podporu. JMB a Bangla Bhai využili této situace k náboru příznivců a čerpali finanční prostředky z Blízkého východu na vytvoření charitativních organizací pro poskytování služeb a náboženské vyučování. Bangla Bhai dokázal vytvořit malý chalífát v severním Bangladéši sevřený násilným náboženským fundamentalismem a JMB pokračoval v páčání teroristických činů (Hassan 2021). Tento incident ukazuje, jak může

změna klimatu vytvářet tlaky, jež snižují důvěru ve veřejné instituce, které jsou již tak poškozeny obviněními z korupce. Jak migranti zaplavují městská centra, rozšiřují se výzvy v oblasti správy věcí veřejných. Migranti budou soutěžit mezi sebou a se stávajícími obyvateli o vzácná pracovní místa, zboží a služby, což mnohé zanechá v hrozně chudobě. V jiných zemích, jako je Keňa, se náboráři teroristů účinně zaměřovali na obyvatele slumů, což by mělo v Bangladéši vyvolávat vážné obavy.

1.4.3 Legislativní ukotvení

Bangladéš, který je jednou z nejzranitelnějších zemí, přijal v posledních letech řadu politik a institucionálních rámců. Tato opatření byla přijata v boji proti častým přírodním katastrofám a nepříznivým dopadům změny klimatu.

Dva klíčové dokumenty jsou Národní akční plán pro přizpůsobení z roku 2005 (NAPA) a Strategie a akční plán pro změnu klimatu z roku 2009 (BCCSAP). Zatímco NAPA poskytuje důležitý přehled hlavních hrozeb, kterým Bangladéš čelí, a nastiňuje řadu adaptačních strategií, jeho jedinými odkazy na migraci jsou negativní „dopady na živobytí“ environmentálních hrozeb, zejména pronikání slané vody a záplavy, které jsou spojeny s potenciálním nárůstem městské migrace (UNDP nedatováno). Naproti tomu BCCSAP uvádí četné odkazy na potenciální dopady změny klimatu na migraci, včetně potřeby posílit pobřežní poldery, aby se zabránilo vystěhování z pobřeží. Důležité je, že Strategie nejen identifikuje hrozby, ale vyzývá také k většímu monitorování vnitřní a vnější environmentální migrace a, co je zásadní, jejich podpoře prostřednictvím budování kapacit pro jejich rehabilitaci v novém prostředí (Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment 2009).

V roce 2009 byl zahájen Projekt Guchhogram. Ten zahrnuje tříletý plán k usídlení environmentálních migrantů, lidí bez půdy a bezdomovce na darované půdě s bydlením a učinit ze všech takto rehabilitovaných rodin vlastníky kousku půdy. Mezi klíčové cíle projektu Projektu patří také předávání školení v oblasti rozvoje dovedností pro činnosti generující příjem. Projekt je jedním z prioritních programů předsedy vlády a zaměřuje se na rehabilitaci obětí klimatu. Plán zahrnuje rehabilitaci 10 650 rodin bez půdy založením 207 vesnic. Projekty přesídlování však byly kritizovány za nedostatek transparentnosti a neúčinnost. V širším pojetí

se skupina místních nevládních organizací a podpůrných skupin snaží zajistit pro migranty držbu na vládní půdě, zejména ve městech a na předměstích. Cílem je zabránit zabírání půdy zájmovými skupinami a poskytnout migrantům důstojné ubytování místo slumů (Mallick 2017: passim).

Některé stávající politiky usnadňují mezinárodní migraci jako způsob, jak zlepšit živobytí a zavádějí normy pro zajištění řádné správy věcí veřejných. Vnitřní migrace, která se ukazuje jako adaptační strategie většího počtu lidí, se však nedostává takové pozornosti veřejné politiky, jakou by si zasloužila. Pohyb a usídlení migrantů na nových místech většinou nepodporují státní složky, s výjimkou mimořádných událostí. Migranti často čelí překážkám ze strany soukromých osob a skupin, které s nimi soutěží o prostor, služby a zdroje.

Zatímco mnoho z nastolených problémů může mít značné důsledky pro vládní politiky a programy, je důležité poznamenat, že skutečně účinná opatření budou vyžadovat aktivní zapojení všech zúčastněných stran – místních i národních vlád, samotných komunit, organizací občanské společnosti a nevládních organizací, stejně tak ze strany soukromého sektoru a rozvojových partnerů země.

1.4.4 Shrnutí

Většina klimaticky vysídlených lidí v Bangladéši bude vysídlena vnitřně a nebude migrovat přes mezinárodní hranice. Primární odpovědnost za ochranu práv klimaticky vysídlených lidí v Bangladéši tedy leží na vládě Bangladéše. Všichni lidé vysídlení v důsledku změny klimatu mají nárok na celou škálu ochrany lidských práv v rámci mezinárodních nástrojů, jichž je Bangladéš smluvní stranou, i ochrany podle vnitrostátního práva Bangladéše. Navzdory realitě migrace vyvolané klimatem v Bangladéši není tento problém dosud náležitě řešen v národních politikách. Tento nedostatek je nejzřetelnější u bangladéšské Strategie a akčního plánu pro změnu klimatu (BCCSAP) a Národního akčního plánu pro přizpůsobení (NAPA). BCCSAP byl revidován a revidován v roce 2009, ale klimatickým uprchlíkům nebyla náležitě věnována pozornost. Proto je potřeba lobbovat a prosazovat zahrnutí klimatické migrace do BCCSAP i NAPA.

1.5 Environmentální migrace v Brazílii

Rozsáhlé území Brazílie je domovem širokého spektra ekosystémů, které odpovídají její klimatické a topografické rozmanitosti. Brazílie zažívá rovníkové, tropické i subtropické klima. Amazonský prales podporuje srážkové podmínky na celém jihoamerickém kontinentu a je kritickým faktorem pro energetickou rovnováhu planety. Brazílské lesní útvary zabírají většinu území státu a zahrnují vlhké a sezónní lesy, které se nejčastěji objevují v Amazonském a Atlantském lese. Savany převládají v Cerradu, ale objevují se i v jiných oblastech země, včetně Amazonie (Climate Change Knowledge Portal nedatováno). Ačkoliv je sucho přirozeným jevem v tomto klimatickém regionu, zažívá Brazílie extrémně silné deště mezi zářím a březnem. Tyto silné deště jsou však kompenzovány rychlým odpařováním během období sucha. Za takových podmínek je moderní zavlažování a skladování vody životně důležité, ale takovému rozvoji brání rozsáhlá chudoba. Sociální zranitelnost a klimatické podmínky se tak vzájemně ovlivňují a vytvářejí environmentální krize v regionu.

Amazonie je ústředním bodem regionálního a globálního klimatu a obsahuje nedocenitelnou biologickou rozmanitost. Nerostné bohatství a energetické zdroje Amazonie jsou také důležitými přispěvateli do globálního dodavatelského řetězce a makroekonomického růstu regionu. Oblast Amazonie převzala klíčovou roli v regionální a globální potravinové bezpečnosti (Britannica 2023).

Klimatické změny jsou významnou globální výzvou, která se projevuje rozdílně mezi komunitami a v příslušných ekonomických sektorech. Mění se klimatické podmínky negativně ovlivňují místní komunity a jejich ekonomické aktivity, zejména ty, které jsou zapojeny do zemědělského sektoru. Ve venkovských oblastech, kde je obyvatelstvo závislé na maloobjemovém a deštěm živeném zemědělství, představují rostoucí teploty a posuny ve srážkových vzorcích značná rizika pro živobytí. Nedostatečná schopnost venkovských domácností zotavit se z nepříznivých klimatických šoků může vést k cyklu ztrát a tlačit postižené skupiny do stavu trvalé chudoby (IPCC 2014: 1133).

1.5.1 Vývoj a příčiny migrace

S výraznými sociálními nerovnostmi, rekordními úrovněmi lesních požárů, zvyšujícími se teplotami, významnými změnami ve vzorcích srážek a rostoucí degradací životního prostředí způsobenou velkými infrastrukturními projekty a rozsáhlými ekologickými šoky spojuje

povodí Amazonky všechny hlavní, vzájemně propojené, socioekonomické a klimatické spouštěče migrace.

Brazilská Amazonie je jedinečný případ pro analýzu vztahu mezi změnou životního prostředí a migrací, vzhledem k její vysoce dynamické socioekonomice a klimatu. Brazílie má největší podíl populace amazonského regionu – téměř 29 milionů lidí v roce 2021 (Statista 2021). Nejvýraznější příliv lidí do regionu začal „Operací Amazonie“, vládou sponzorovaným programem, jehož cílem bylo „obsazení“ brazilské Amazonie a její integrace do zbytku země v 60. a 70. letech 20. století (Ramos 2016: 2)

Prudký proces modernizace zemědělství, ke kterému došlo v 90. letech 20. století, drasticky snížil poptávku po venkovských migrantech ze strany velkých producentů komodity, jako jsou sójové boby (Soares-Filho 2006: 521).

V Brazílii jsou příčinou vnitřního vysídlení extrémní události, dlouhodobá degradace životního prostředí a dopad rozvojových projektů. Podle Centra pro monitorování vnitřního vysídlení patřila Brazílie v letech 2008 až 2014 mezi země s nejvyšší úrovní vysídlení v důsledku katastrof souvisejících s přírodními riziky (IDMC 2015: 7). Katastrofy jsou hlavní příčinou vysídlení a vnitrostátní i přeshraniční migrace v Brazílii. Rostoucí dopady katastrof v Brazílii jsou důsledkem nebezpečné kombinace zhoršování životního prostředí, zejména odlesňování a zabírání chráněných oblastí, nekoherentní veřejné politiky, a nedostatečné provádění ekologických norem (Hochstetler 2007: 27).

Extrémní klimatické podmínky v Amazonii, které je horké a vlhké, s malými teplotními výkyvy, znesnadňují kvalitu života. Environmentální změny, jako je rozsáhlé odlesňování, lesní požáry a zvyšující se teploty, mohou také vytvářet nepříjemné vlny veder v městských centrech, dávat prostor novým nemocem a zhoršovat ty staré (Confalonieri 2000: 176). Navíc těžba přírodních zdrojů a samozásobitelské zemědělství a rybolov, jakožto jedny ze zásadních hospodářských činností v regionu, bývají přímo ovlivněny silicím odlesňováním a proměnlivostí klimatu. Teplota v regionu se za posledních 60 let zvýšila přibližně o 1 °C, zatímco celkové odlesňování nyní představuje téměř 20 % původní zalesněné plochy (Nobre 2016: 10759). Odlesňování a změna klimatu mohou vyvolat změny v zemědělské produktivitě, která dále působí jako hnací faktor migrace. Jak komerční, tak samozásobitelské zemědělství jsou důležitými generátory příjmů v oblasti Amazonie. V roce 2012 byly v zemědělství zaměstnány téměř 2 miliony lidí, z toho 40 % v samozásobitelském zemědělství nebo na rodinných plantážích (Ramos 2016: 4). Odlesňování může destabilizovat nabídku přírodních

zdrojů a ekosystémových specifikací, jako jsou půdní živiny, či koloběh vody. Tento proces vytváří velké plochy degradované půdy a fragmentace lesů, což, jak ukázaly studie, zvyšuje vysychání lesní půdy spolu s četností požárů, mění ukládání uhlíku v biomase a půdě, a mění vodní bilanci a regulaci toku řek (Brown 2016: 334).

Tato kombinace faktorů vážně narušuje živobytí, zdraví a potravinovou bezpečnost obyvatel tohoto regionu, zejména původních obyvatel, obyvatel v blízkosti řek, rybářů a dalších tradičních komunit. Pro domorodé skupiny, jejichž identita závisí na kolektivním přístupu k půdě a vodám, které tradičně obývali jejich předkové, je migrace jako strategie adaptace na klima až tou poslední možností. Často je to však také jediná životaschopná strategie přežití kvůli kombinaci klimatických a bezpečnostních rizik. To je realita, které čelí nekontaktované domorodé kmeny, které, aby se ochránily před nekontrolovatelnými požáry v brazilské Amazonii, jsou nuceny se přestěhovat do jiných lesních oblastí nebo dokonce do měst, kde skončí marginalizovány a diskriminovány (Hoffman 2013: 31).

1.5.2 Socioekonomický dopad migrace

Dynamika environmentální migrace je ještě výraznější u amazonských žen či dívek, které již čelí hlubokým historickým genderovým nerovnostem a zranitelnosti. Například domorodé ženy kromě toho, že trpí nerovným přístupem k půdě, jsou také neúměrně postiženy zdravotními komplikacemi souvisejícími s klimatem, včetně anémie a podvýživy, které souvisí s nedostatkem potravin, vody a celkové zemědělské produkce. Děti nejvíce trpí respiračními chorobami spojenými se suchem, zvýšeným výskytem požárů, zvýšenými emisemi aerosolů a zhoršenou kvalitou ovzduší. V první polovině roku 2019 bylo v brazilské Amazonii hospitalizováno přes 30 000 dětí kvůli respiračním problémům. Kombinace zdravotní nejistoty a dlouhodobé ztráty biologické rozmanitosti a zhoršování životního prostředí nakonec znemožňuje dětem a jejich rodinám zůstat ve venkovských oblastech Amazonie, což je nutí přestěhovat se do okolních měst (Ferreira 2023: *passim*). Amazonské národy hrají významnou roli při vymýšlení inovativních a kreativních řešení, jak zmírnit změnu klimatu a přizpůsobit se jí, a v důsledku toho zabránit vysídlení. V jedné z mála zbývajících nedotčených oblastí amazonského pralesa v brazilském státě Maranhão organizují domorodé ženy z etnika Guajajara – známé jako lesní bojovnice – pravidelné hlídky s využitím dronů, aby monitorovaly a chránily území o rozloze 173 tisíc hektarů. Monitorovaná oblast zaznamenala prudký pokles

odlesňování od zavedení hlídek v roce 2018. Domorodé komunity jsou také v popředí iniciativ na ochranu lesů a obnovu životního prostředí, včetně zalesňování, výsadby a výměny původních semen a léčivých rostlin, stejně jako revitalizace řek a říčních pramenů (Folly 2021).

K odlesňování amazonského deštného pralesa v Brazílii dochází především v důsledku klíčového institucionálního problému – vlastnická práva k půdě nejsou dobře definována ani vymáhána (Araujo 2009: 2463). Velký počet vlastníků půdy nemá zákonné vlastnictví a může být stimulován k přeměně lesů na pastviny nebo zemědělské půdy jako strategie ke snížení rizik ztráty půdy. Odlesňování bylo také rozšířeno socioekonomickou dynamikou vyvolanou úsilím vlády o integraci regionu do zbytku země. Tyto snahy zahrnovaly projekty pozemkové reformy a také dotační programy pro zemědělství a chov dobytka, které přitahovaly velké i drobné farmáře z jiných částí Brazílie, zejména mezi koncem 60. a 80. let 20. století (Andersen 2002: 14).

Vazby mezi změnou životního prostředí, migrací, bezpečností lidí a sociálním konfliktem v brazilské Amazonii jsou četné a složité. Změny životního prostředí mají za následek nedostatek zdrojů, který mění sociální dynamiku a přispívá k sociálnímu napětí, nestabilitě a násilí. Přestože sociální skupiny silně závisejí na přírodním prostředí, zjevné násilí by mohlo vzniknout nejen kvůli nedostatku zdrojů, ale také kvůli neslučitelnosti různých sociálních struktur, které se zhmotnily v různých vzorcích využívání zdrojů. Ekologický nedostatek přispívá k dalším politickým, sociálním a ekonomickým podmínkám, které přímo urychlují násilí. K těmto podmínkám dochází v důsledku neustálých toků environmentální migrace, které většinou probíhají uvnitř jednoho regionu (Boano 2008: 1–2).

1.5.3 Legislativní ukotvení

Přizpůsobení se změně klimatu, včetně důsledků sucha a desertifikace, se musí odehrávat v kontextu demokratického a udržitelného procesu. Malé farmy mohou být udržitelné, ale pouze pokud jim bude předcházet smysluplná pozemková reforma. I když takové reformy nebyly nikdy provedeny z důvodů politické vůle, jsou největší nadějí na ukončení cyklů chronických krizí a nouzové pomoci, které tvoří status quo.

Mezitím musí migrační politika nabýt dvou rozměrů. Za prvé, přijímající oblasti musí mít dostatečné zdroje pro přijetí klimatických uprchlíků. Dále je třeba podniknout kroky k řešení environmentálních vytláčovacích faktorů z venkovských oblastí, aby se migrace stala méně

zoufalou a více dobrovolnou. Posílením místní adaptační kapacity na venkova mohou takové politiky současně snížit vysídlení a zlepšit kvalitu života v regionu.

Migrace ze severovýchodních venkovských oblastí se pravděpodobně zvýší, pokud stát neprovede v regionu zásadní strukturální reformy. Obyvatelé severovýchodu potřebují přístup k vodě pro své živobytí, stejně jako veřejné zdravotnictví a vzdělávací služby. Přestože se na řešení může podílet mnoho aktérů, pouze stát může zaručit práva na přístup k základním potřebám pro všechny své občany.

Rozvojové projekty a odlesňování ovlivňují vzorce lidské migrace v brazilské Amazonii. Tyto projekty přitahují pracovní migranty a zároveň vytlačují mnoho původních. Navíc proces odlesňování způsobený těžbou dřeva, chovem dobytku, zemědělstvím atd. způsobuje, že amazonské půdy jsou neúrodné, což narušuje místní ekonomiky a živobytí. Jak uvádí Mezinárodní organizace pro migraci, migrace vyvolaná životním prostředím zvyšuje tlaky v městských oblastech a vyvíjí další tlaky na již tak křehké městské infrastruktury a služby, k čemuž došlo v kontextu Amazonie (IOM 2008).

Brazílie v posledních letech začala vyvíjet a zavádět komplexní národní klimatickou politiku. V roce 2016 země ratifikovala Pařížskou dohodu a definovala svůj první národně stanovený příspěvek, včetně cílů pro snížení emisí skleníkových plynů (Andrade 2016). Země dosud nevyvíjí dlouhodobé řešení, jak zaplnit legislativní mezeru týkající se ekologických migrantů.

1.5.4 Shrnutí

Ke komplexnímu řešení těchto zdrojů nestability jsou zapotřebí nové strategie. Musíme zohlednit dislokaci způsobenou změnou klimatu a mobilitou lidí a usnadnit inteligentní a udržitelné bezpečnostní strategie. Boj proti organizovanému zločinu, zajišťování udržitelného rozvoje a příprava na dopady změny klimatu jsou hlavní výzvy pro region v nadcházejících desetiletích. Aby se zabránilo migraci vyvolané klimatem, je důležité investovat do studií, které zkoumají spouštěče, trendy a dynamiku migrace vyvolané klimatem v oblasti Amazonie. Externí aktéři a mezinárodní společnosti by mohli usnadnit například spolupráci mezi výzkumnými institucemi a financovat místní výzkumné projekty s cílem získat spolehlivější a

rozčleněné údaje o skupinách lidí nejvíce postižených klimatem a migrací a o politikách, které by mohly co nejlépe reagovat na jejich potřeby.

Politiky by měly podporovat ekonomicky zranitelné obyvatelstvo, zejména ty, kteří jsou závislé na zemědělství. Politiky musí také zohledňovat alternativní scénáře změny klimatu a jejich důsledky na vysídlení venkovského obyvatelstva.

Amazonský případ čerpá z kontextu lidské mobility široce spojeného s využíváním přírodních zdrojů a následnými změnami životního prostředí. Nicméně stojí za zmínku, že pokud na jedné straně tlak na životní prostředí vyplývá ze socioekonomických vzorců, na druhé straně tyto změny vyvolávají také narušení místních ekonomik a změny ve společenském a kulturním životě, čímž se problém stává vícerozměrným procesem.

ZÁVĚR

Klimatické změny a přírodní katastrofy jsou jednou z hlavních hnacích sil migrace. Lidé opouštějí své domovy kvůli negativním dopadům klimatických změn. Tyto dopady mohou zahrnovat sucha, záplavy, zvýšené hladiny moří a oceánů, či například eroze půdy. Environmentální migrace se v současné době stává stále větším problémem. S rostoucí závažností klimatické krize a se zvyšující se frekvencí přírodních katastrof je nuceno migrovat čím dál tím více lidí. Migrace má velký dopad na postižené komunity a může vyvolat řadu doprovázejících potíží, jako je prohloubení chudoby, politická nestabilita, či vznik konfliktu. Jednotlivé komunity se negativním dopadům klimatické krize přizpůsobují odlišně. Migrace však bývá častou adaptační strategií, jak se s negativními dopady vypořádat. Překážkou v migraci bývá nestabilní ekonomická situace postižených jedinců, či sociální vazby.

Cílem této bakalářské práce bylo zanalyzovat a následně odpovědět na dvě výzkumné otázky.

- 1) Jaké mají změny klimatu vliv na migraci?
- 2) Jak se potencionálně bude environmentální migrace vyvíjet v důsledku klimatických změn?

Abych byla schopna naplnit cíl práce a odpovědět na výzkumné otázky, zvolila jsem si pro svou práci analýzu tří odlišných regionů jako případové studie. Každá z vybraných oblastí odráží odlišné příčiny environmentální migrace. První zvolenou oblastí bylo Viktoriino jezero. Jedná se o oblast s jednou z největších mobilit na světě. Negativní dopady klimatické krize, jako jsou změny ve vzorcích srážek či zvyšování průměrných teplot, mají signifikantní vliv na migraci. Nejvíce jsou zasaženy komunity, které jsou závislé na zemědělství a rybolovu. Environmentální tlaky způsobují migraci směrem k Viktoriinému jezeru, které zatím poskytuje jakýsi azyl pro postižené komunity. Avšak nadále zvyšující se hustota zalidnění v této oblasti zapříčiňuje riziko vzniku konfliktu z důvodu souboje o půdu či zdroje. Co se týče Bangladéše, je hlavní hnací silou environmentální migrace zvyšující se hladina moře, která činí pobřežní oblasti neobyvatelnými. Dalším přímým efektem migrace z důvodu změny klimatu a environmentálních otřesů je urbanizace, která však ve většině případů přináší zhoršení životní úrovně, neboť environmentální migranti končí v nejhudších oblastech města bez základního vybavení. Tato migrace se silně odráží na socioekonomické prosperitě. V Brazílii je velká část populace závislá na samozavlažovacím zemědělství. Vlivem změny klimatu dochází ke

změnám ve vzorcích srážek, což má přímý neblahý dopad na hospodářské činnosti v zemi. Nejen, že tak komunity přicházejí o výdělek, ale klimatická krize tak narušuje i potravinovou bezpečnost. Ve všech třech případech byla dokázána silná korelace mezi změnou klimatu a migrací.

Ve Východní Africe se očekává, že se Viktoriino jezero stane klimatickým migračním hotspotem již v roce 2030. Jezero se stane atraktivnějším v důsledku změny klimatu kvůli jeho vyšší nadmořské výšce a stabilnějším a vydatnějším srážkám ve srovnání s polosuchými oblastmi v Ugandě, Keni a Tanzanii. Hotspoty poskytují příležitost podpořit nové dovednosti a vytvořit nová pracovní místa. Vláda v tomto regionu však musí učinit kroky k bezpečné a udržitelné migraci. Bangladéš bude vždy velmi zranitelná vůči pobřežním povodním a cyklónům. Očekává se, že vzestup hladiny moří se v důsledku změny klimatu zhorší a do roku 2080 zahrne až 13 procent bangladéšské pevniny. Migrační trend v Bangladéši tak bude nadále růst a bude hnát obyvatele do vnitrozemí či do sousedních zemí, kde můžeme již nyní pozorovat eskalaci vzájemných vztahů. Brazílie může v budoucnu čelit rapidnímu úbytku zalesněné plochy, neboť zvyšující se teploty mají za následek lesní požáry. Teplotní nárůst bude nadále narušovat živobytí, zdraví a potravinovou bezpečnost, a bude komunity nutit migrovat do měst. I zde byla analýza druhé výzkumné otázky úspěšná a mohu tedy říci, že byl cíl bakalářské práce naplněn.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Afifi, T. – Warner, K. (2014). Enhancing Adaptation Options and Managing Human Mobility. *Social Research: An International Quarterly* 81 (2), s. 299–326.

Adgder, W. N. et al (2015) Focus on environmental risks and migration: causes and consequences. *Environmental Research Letters* 10 (6), s. 1–6.

Agustoni, A. (2019). Towards a global ekology of migration: an introduction to climatic-environmental migration. *International Review of Sociology* 29 (2), s. 125–141).

Ahimbisibwe, F. (2019). Uganda and the refugee problem: Challenges and opportunities. *African Journal of Political Science and International Relations* 13 (5), s. 5–19.

Alsher, S. (2011). Environmental Degradation and Migration on Hispaniola Island. *International Migration* 49 (1), s. 164–188.

Allan, J. et al (2013). A Reporting Service for Environment and Development Negotiations. *Earth Negotiations Bulletin* 12 (594), s. 1–32.

Andersen, L. E. et al. (2002). *The Dynamics of Deforestation and Economic Growth in the Brazilian Amazon* (Cambridge: Cambridge University Press).

Andrade, I. P. (2016). Brazil's draft law for environmental migrants. *Forced Migration Review* (<https://www.fmreview.org/climatechange-disasters/piacentini>, 26. 4. 2023).

Apap, J. (2019). *The concept of climate refugee. Toward a possible definition* (Strasbourg: European Parliament).

Apollo, A. – Mbah, M. F. (2021). Challenges and Opportunities for Climate Change Education (CCE) in East Africa: A Critical Review. *Climate* 9 (6), s. 1–16.

Araujo, C. et al. (2009). Property rights and deforestation in the Brazilian Amazon. *Ecological Economics* 68 (8–9), s. 2461–2468.

Ashenafi, A. (2022). Protecting persons displaced due to the impacts of climate change in Africa: Through a new treaty, or through a 'progressive' interpretation? *African legal studies*. 30. 4. 2022 (<https://africanlegalstudies.blog/2022/04/30/protecting-persons-displaced-due-to-the-impacts-of-climate-change-in-africa-through-a-new-treaty-or-through-a-progressive-interpretation/>, 13. 4. 2023).

Bauer, T. – Zimmerman, K. (1998). Causes of International Migration: A Survey. In: Gorter, C. eds., *Crossing Borders* (London: Routledge), s. 95–129.

Berchin, I. I. et al (2017). Climate change and forced migrations: An effort towards recognizing climate refugees. *Geoforum* 84 (1), s. 147–150.

Beyer, R. – Milan, A. (2022). *Evidence Summary on Climate Change and the Future of Human Mobility* (Geneva: IOM).

Biswas, S. – Chowdhury, A. A. (2012). Climate Change Induced Displacement and Migration in Bangladesh: The Need for Rights-Based Solutions. *Refugee Watch* 39 (1), s. 158–177.

Black, R. et al (2011). The effect of environmental change on human migration. *Global Environmental Change* 21 (1), s. 3–11.

Blocher, J. M. – Kileli, E. O. (2020). In Relatively Peaceful Tanzania, Climate Change and Migration Can Spur Conflict. *Migration Policy*. 13. 11. 2020 (<https://www.migrationpolicy.org/article/tanzania-climate-change-migration-conflict>, 10. 4. 2023).

Blocher, J.M. et al. (2021). *Assessing the Evidence: Climate Change and Migration in the United Republic of Tanzania* (Geneva: IOM).

Boano, C. et al. (2008). *Environmentally displaced people: Understanding the linkages between environmental change, livelihoods and forced migration* (Oxford: Refugee Studies Centre).

Britannica (2023). Amazon Rainforest. Britannica. 24. 4. 2023 (<https://www.britannica.com/place/Amazon-Rainforest>, 26. 4. 2023).

Britannica (nedatováno). Dust Bowl. *Britannica* (<https://www.britannica.com/place/Dust-Bowl>, 20.3.2023).

Brown, D. S. et al. (2016). Land occupations and deforestation in Brazilian Amazon. *Land Use Policy* 54 (1), s. 331–338.

Cash, R. A. et al. (2013). Reducing the health effect of natural hazards in Bangladesh. *The Lancet* 382 (9910), s. 2094–2103).

Confalonieri, U. (2000). Environmental change and human health in the Brazilian Amazon. *Global Change and Human Health* 1(2), 174–183.

Climate Change Knowledge Portal (nedatováno). Brazil. *Climate Change Knowledge Portal* (<https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/brazil/climate-data-historical>, 23. 4. 2023).

D'Alessio, S. (2022). Environmental Migrants Throughout History. *Linked in* 23. 1. 2022 (https://www.linkedin.com/pulse/environmental-migrants-throughout-history-stephen-d-alessio-he-him-?trk=pulse-article_more-articles_related-content-card, 25. 3. 2023).

Del Ninno, C. et al. (2001). *The 1998 Floods in Bangladesh: Disaster Impacts, Household Coping Strategies and Response* (Washington DC: International Food Policy Research Institute).

Dun, O – Gemenne, F. (2008). Defining environmental migration. *Forced Migration Review* 31 (1), s. 10–11.

Cariou, L. (2021). The Internal Climate Migration Crisis: Tens of Millions to be Displaced in East Africa by 2050. *Impakter*. 30. 10. 2021 (<https://impakter.com/internal-climate-migration-crisis-in-east-africa/>, 16. 4. 2023).

Climate.gov (2022). El Niño & La Niña (El Niño-Southern Oscillation). *Climate.gov*. 9. 3. 2022 (<https://www.climate.gov/enso>, 9. 4. 2023).

Country Reports (nedatováno a). Tanzania Geography. *Country Reports* (<https://www.countryreports.org/country/Tanzania/geography.htm>, 12. 4. 2023).

Country Reports (nedatováno b). Uganda Geography. *Country Reports* (<https://www.countryreports.org/country/Uganda/geography.htm>, 10. 4. 2023).

Country Reports (nedatováno c). Kenya Geography. *Country Reports* (<https://www.countryreports.org/country/Kenya/geography.htm>, 15. 4. 2023).

EEAS Europe (2022). EUTF supports the Protocol on the Free movement of Persons in the IGAD region. *EEAS Europe*. 11. 1. 2022 (https://www.eeas.europa.eu/delegations/djibouti/eutf-supports-protocol-free-movement-persons-igad-region_en, 16. 4. 2023).

Falco, C. et al (2018). Climate Change, Agriculture and Migration: A Survey. *Sustainability* 10 (5), s. 2–21.

FAO (2009). *The State of Food and Agriculture* (Rome: FAO).

FAO (2016). *Country profile – United Republic of Tanzania* (Rome: FAO).

FCCC/CP/2010, *Framework Convention on Climate Change*, Report of the Conference of the Parties on its sixteenth session, held in Cancun from 29 November to 10 December 2010.

Folly, M. – Ramos, E. P. (2021). Climate change is already driving migration in the Brazilian Amazon. *Climate Diplomacy*. 18. 3. 2021 (<https://climate-diplomacy.org/magazine/conflict/climate-change-already-driving-migration-brazilian-amazon>, 26. 4. 2023).

Ferreira, M. A. M. et al. (2023). Impact of climate change on public health in Brazil. *Public Health Challenges* 2 (1), s. 1–5.

Government of Kenya (2013). *National Climate Change Action Plan 2013–2017* (Nairobi: Government of Kenya).

Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment (2009). Bangladesh climate Change Strategy and Action Plan (BCCSAP). *Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment* (https://www.climate-laws.org/document/bangladesh-climate-change-strategy-and-action-plan-bccsap_b130, 20. 4. 2023).

Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment (nedatováno). National Climate Change Action Plan 2018–2022 (NCCAP). *Climate Laws* (<https://climate-laws.org/geographies/kenya/policies/national-climate-change-action-plan-2018-2022-nccap>, 15. 4. 2023).

Hassan, M. – Macdonald, G. (2021). How Climate Change Deepens Bangladesh’s Fragility. *United States Institute of Peace*. 13. 9. 2021 (<https://www.usip.org/publications/2021/09/how-climate-change-deepens-bangladeshs-fragility>, 20. 4. 2023).

History (2009). Dust Bowl. *History* 27. 10. 2009 (<https://www.history.com/topics/great-depression/dust-bowl#when-was-the-dust-bowl>, 20. 3. 2023).

Hochstetler, K. – Keck, M. (2007). *Greening Brazil: environmental activism in state and society* (Duke: University Press).

Hoffman, M. – Grigera, I. (2013). *Climate Change, Migration, and Conflict in the Amazon and the Andes* (Washington DC: American Progress).

IDMC (2015). *Global Estimates 2015: People displaced by disasters* (Geneva: IDMC).

IDMC (2019). *Global Report on Internal Displacement* (Geneva: IDMC).

Sdělení č.208/ 1993 Sb. *Sdělení ministerstva zahraničních věcí*, o sjednání Úmluvy o právním postavení uprchlíků a Protokolu týkajícího se právního postavení uprchlíků.

Ingham, K – Mascarenthas, A. C. – Chiteji, F. M. (2023). Tanzania. *Britannica*. 9. 4. 2023 (<https://www.britannica.com/place/Tanzania>, 10. 4. 2023).

International Trade Administration (2022). Uganda – Country Commercial Guide. *International Trade Administration*. 15. 8. 2022 (<https://www.trade.gov/country-commercial-guides/uganda-agricultural-sector>, 10. 4. 2023).

IOM (2007). Discussion Note: Migration and the Environment (Geneva: IOM).

IOM (2008). *International Migration and Development: Continuing the Dialogue: Legal and Policy Perspectives* (New York: IOM).

IOM (2009). *Migration, Environment, Climate Change: Assessing the Evidence* (Geneva: IOM).

IOM (2019). *International Migration Law. Glossary on Migration* (Geneva: IOM).

IOM (2015 a). *IOM Perspectives on Migration, Environment and Climate Change* (Geneva: IOM).

IOM (2015 b). *Migration in Uganda: A Rapid Country Profile 2013* (Geneva: IOM).

IOM (2018). IOM's Engagement in Migration Environment and Climate Change (Geneva: IOM).

IOM (nedatováno a). Platform on Disaster Displacement (PDD). *IOM* (<https://environmentalmigration.iom.int/platform-disaster-displacement-pdd>, 20. 2. 2023).

IOM (nedatováno b). Human mobility at COP 27. *IOM* (<https://environmentalmigration.iom.int/human-mobility-cop27>, 30. 3. 2023).

IOM (nedatováno c). Migration, Environment and Climate Change. *IOM* (<https://www.iom.int/migration-environment-and-climate-change>, 26. 3. 2023).

IPCC (2014). *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Part B: Regional Aspects. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (Cambridge: Cambridge University Press).

Jassogne, L. – Läderach, P. – van Asten, P. (2013). *The impact of climate change on coffee in Uganda* (Nairobi: OXFAM).

Kampala Ministerial Declaration 2023, *Kampala Ministerial Declaration on Migration, Environment and Climate Change*.

Kibraeb, G. (1997). Environmental causes and impact of refugee movements: a critique of the current debate. *Disasters* 21 (1), s. 20–38.

Kirrane, C. – Sharkey, C. – Naess, L. O. (2012). *Shaping Strategies: Factors and Actors in Climate Change Adaptation* (Dublin: Trócaire).

Laws of Kenya No. 11 of 2016, *The Climate Change Act*.

Letcher, T. (2019). *Managing Global Warming: An Interface of Technology and Human Issues* (Cambridge: Academic Press).

Lyon, B. – DeWitt, D. (2012). A recent and abrupt decline in the East Africa long rains. *Geophysical Research Letters* 39 (2), s. 1–5.

Mahadevia, K – Vikas, M. (2012). Climate Change – Impact on the Sundarbans: A case study. *International Scientific Journal Environmental Science* 2 (1), s. 7–15.

Mallick, B. –Sultana, Z. (2017). Livelihood after Relocation—Evidences of Guchchagram Project in Bangladesh. *Social Science* 6 (3), s. 2–19.

Maris, M. (2023). Report: 35m Bangladeshis still live below poverty line. *Dhakatribune*. 22. 1. 2023 (<https://www.dhakatribune.com/nation/2022/07/26/poverty-forces-day-labourer-to-put-7-month-old-baby-girl-up-for-sale>, 20. 4. 2023).

McLeman, R. A. (2017). On the Origins of Environmental Migration. *Fordham Environmental Law Review* 20 (2), s. 403–425.

Ministry of Water and Environment (2014). *Uganda Second National Communication to the United Nations Framework Convention on Climate Change* (Kampala: Ministry of Water and Environment).

Mohmand, N. (2019). UNHCR experiences of enabling continuity of acute malnutrition care in the East, Horn of Africa and Great Lakes Region. *Field Exchange Issue* 60 (1), s. 101–106.

NBS (2015). *Migration and Urbanization Report* (Dar es Salaam: NBS).

Nicholls, R. J. (2004). Coastal flooding and wetland loss in the 21st century: changes under the SRES climate and socio-economic scenarios. *Global Environmental Change* 14 (1), s. 69–86.

Nobre, C. A. et al. (2016). Land – use and climate change risks in the Amazon and the need of a novel sustainable development paradigm. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 113 (39), s. 10759–10768.

Noonan, E. – Rusu, A. (2022). *The future of climate migration* (Brussels: European Parliament).

OHCHR (2018). *Summary of the panel discussion on human rights, climate change, migrants and persons displaced across international borders* (Geneva: OHCHR).

OHCHR (nedatováno). Human rights, climate change and migration. *OHCHR* (<https://www.ohchr.org/en/climate-change/human-rights-climate-change-and-migration>, 24. 3. 2023).

UNDP (nedatováno). National Adaptation Plan (NAP). *UNDP* (<https://www.undp.org/bangladesh/projects/national-adaptation-plan-nap>, 20. 4. 2023).

Pachauri, R. K. – Meyer, L. (2014). *Climate Change 2014. Synthesis Report* (Geneva: IPCC).

Pender, J. (2008). Community-led adaptation in Bangladesh. *Forced Migration Review* 31 (1), s. 54–55.

Piguet, E. et al (2011). Migration and Climate Change: An Overview. *Refugee Survey Quarterly* 30 (3), s. 1–23.

Pillay, N.(2010). *2009 Report: Activities and Results* (Geneva: Office of the High Commissioner for Human Rights).

Ramos, E. P. et al. (2016). Environmental migration in Brazil: Current context and systematic challenges. *Migration, Environment and Climate Change: Policy Brief Series* 5 (2), s. 2–8.

Reuveny, R. (2005). Climate Change-Induced Migration and Violent Conflict. *Political Geography* 26 (6), s. 656–673.

Rigaud, K. et al (2018 a). *Groundswell: Preparing for Internal Climate Migration* (Washington, DC.: The World Bank).

Rigaud, K. K. et al. (2018 b). *Groundswell Africa: A Deep Dive Into Internal Climate Migration in Uganda* (Washington DC: World Bank).

Rigaud, K. K. et al. (2021). *Groundswell Africa: Deep Dive Into Internal Climate Migration in Tanzania* (Washington DC: The World Bank).

Ruiz, N. – Noe-Bustamante, L. –Saber, N. (2020). Coming of Age. *International Monetary Fund*. 1. 3. 2020 (<https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2020/03/infographic-global-population-trends-picture>, 28. 3. 2023).

Safiel, U. et al (2005). Dryland systems. In: Hassan, R. M. – Ash, N. eds., *Millennium Ecosystem Assessment: Ecosystems and Human Well-being: Current State and Trends* (Washington: Island Press), s. 623–662.

Shahid, R. – Patel, C. (2020). Understanding India's citizenship controversy. *Atlantic Council*. 19. 3. 2020 (<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/understanding-indias-citizenship-controversy/>, 20. 4. 2023).

Sheldon, G.W. et al (1990). *Climate Change: The IPCC Impacts Assessment* (Canberra: Australian Government Publishing Service).

Schraven, B. et al. (2019). *Human mobility in the context of climate change in Sub-Saharan Africa: trends and basic recommendations for development cooperation* (Bonn: German Development Institute).

Statista (2021). Resident population in the Legal Amazon area in Brazil from 1970 to 2021. *Statista* (<https://www.statista.com/statistics/1251314/amazon-population-brazil/>, 26. 4. 2023).

Statistics times (2021). Population of Tanzania. *Statistics times*. 23. 8. 2021 (<https://statisticstimes.com/demographics/country/tanzania-population.php>, 10. 4. 2023).

Soares-Filho et al. (2006). Modelling conservation in the Amazon basin. *Nature* 440 (7083), s. 520–523.

Swain, A. (1996). Environmental migration and conflict dynamics: Focus on developing regions. *Third World Quarterly* 17 (5), s. 959–974.

The New Nation (2010). Hasina Highlights Unfortunate Plight of Climate Migrants. *The New Nation* (<http://ittefaq.com/issues/2010/09/25/news0170.htm>, 20. 4. 2023).

Twinomuhangi, R. – Sseviiri, H. – Kato, A. M. (2020). Contextualising environmental and climate change migration in Uganda. *The International Journal of Justice and Sustainability* 28 (5), s. 580–601.

UN (2011). *Framework Convention on Climate Change. Report of the Conference of the Parties on its sixteenth session, held in Cancun from 29 November to 10 December 2010* (New York: UN).

UN (2019). Let's Talk About Climate Migrants, Not Climate Refugees. *UN* 6. 6. 2019 (<https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2019/06/lets-talk-about-climate-migrants-not-climate-refugees/>, 23. 2. 2023).

UN (nedatováno a). What is Climate Change? *United Nations* (<https://www.un.org/en/climatechange/what-is-climate-change>, 26. 11. 2022).

UN (nedatováno b). The Paris Agreement. *United Nations* (<https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>, 23.3. 2023).

UN (nedatováno c). Task Force on Displacement. *United Nations* (<https://unfccc.int/process/bodies/constituted-bodies/WIMExCom/TFD>, 26. 3. 2023).

UN Environment Programme (2018). Tanzanian Vice-President applauds seawall project in major push for climate adaptation. *UN Environment Programme*. 5. 6. 2018 (<https://www.unep.org/news-and-stories/press-release/tanzanian-vice-president-applauds-seawall-project-major-push-climate>, 9.4. 2023).

UN-Habitat (2007). *Global report on human settlements 2007: Enhancing urban safety and security* (London: Earthscan).

UNHCR (2011). *The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 Protocol* (Geneva: UNHCR).

UNHCR (2017). *A Toolbox: Planning Relocations to Protect People from Disasters and Environmental Change* (Washington: UNHCR).

UNHCR (nedatováno). Global Trends. *UNHCR* (<https://www.unhcr.org/globaltrends>, 24. 3. 2023).

UNFCCC (2000). Information Unit For Conventions. *UNFCCC*. 19. 7. 2000 (<https://unfccc.int/cop3/fccc/climate/fact17.htm>, 23. 3. 2023).

UNFCCC (2012). *Climate Displacement in Bangladesh: The Need for Urgent Housing, Land and Property (HLP) Rights Solutions* (Bonn: UNFCCC).

United Nations, Treaty series No. 14691, *OAU Convention*, Governing the Specific Aspect of Refugee Problems in Africa.

USAID (2012). *Climate Change Adaptation in East Africa Fact Sheet* (Washington DC: USAID).

Úmluva o právním postavení uprchlíků č. 208/1993 Sb. *UNHCR*, Definice pojmu „uprchlík“.

Pachauri, R. K. – Meyer, L. (2014). *Climate Change 2014: Synthesis Report* (Geneva: IPCC).

Waldinger, M. (2015). *The effects of climate change on internal and international migration: implications for developing countries* (Leeds: CCCEP).

Warner, K. (2017). *Human mobility and the Paris Agreement: Contribution of climate policy to the global compact for safe, orderly and regular migration* (Bonn: UNFCCC).

World Bank (2007). *Dhaka: Improving Living Conditions for the Urban Poor* (Dhaka: World Bank).

World Bank (2015). *Tanzania Mainland Poverty Assessment* (Washington DC: World Bank).

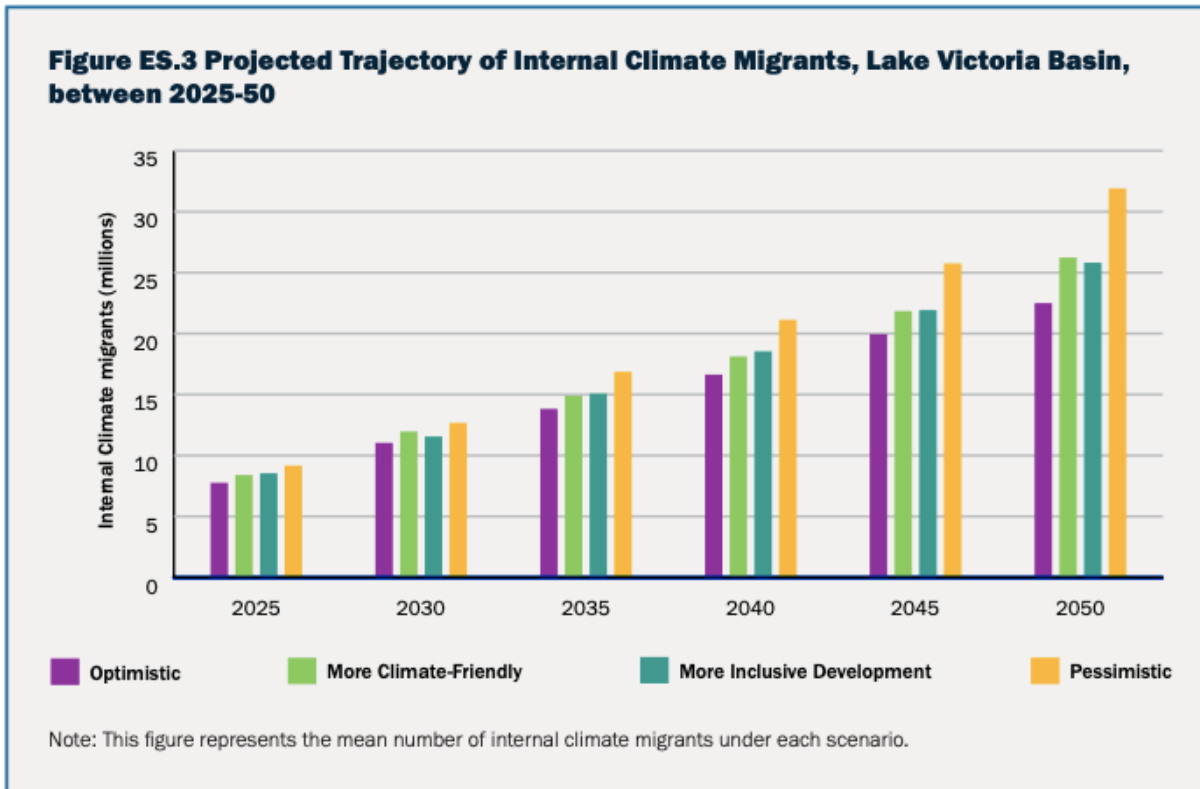
World Bank (nedatováno). Kenya- Climate Change Overview. *Climate Change Knowledge Portal* (<https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/kenya>, 15. 4. 2023).

World population review (2023). Bangladesh population 2023. *World population review* (<https://worldpopulationreview.com/countries/bangladesh-population>, 20. 4. 2023).

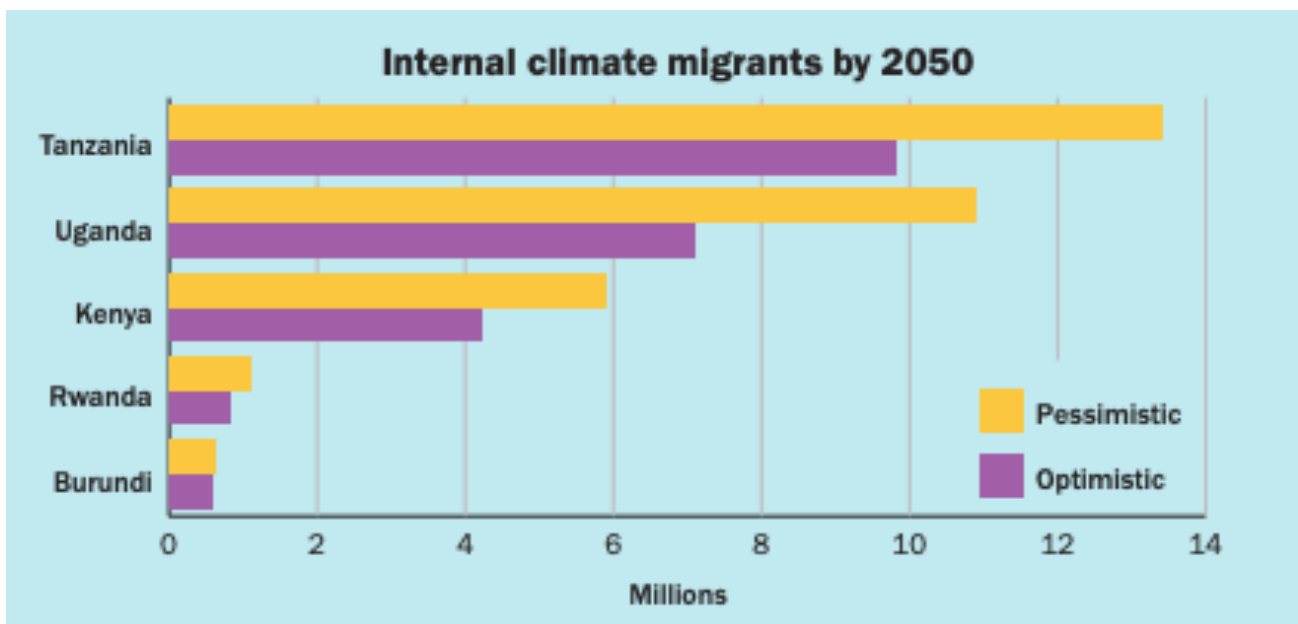
Zvláštní zpráva 06/2017, *Reakce EU na uprchlickou krizi*, Reakce EU na uprchlickou krizi: přístup založený na hotspotech.

PŘÍLOHY

Príloha č. 1 a – Předpokládaný vývoj vnitřní migrace v povodí Viktoriina jezera

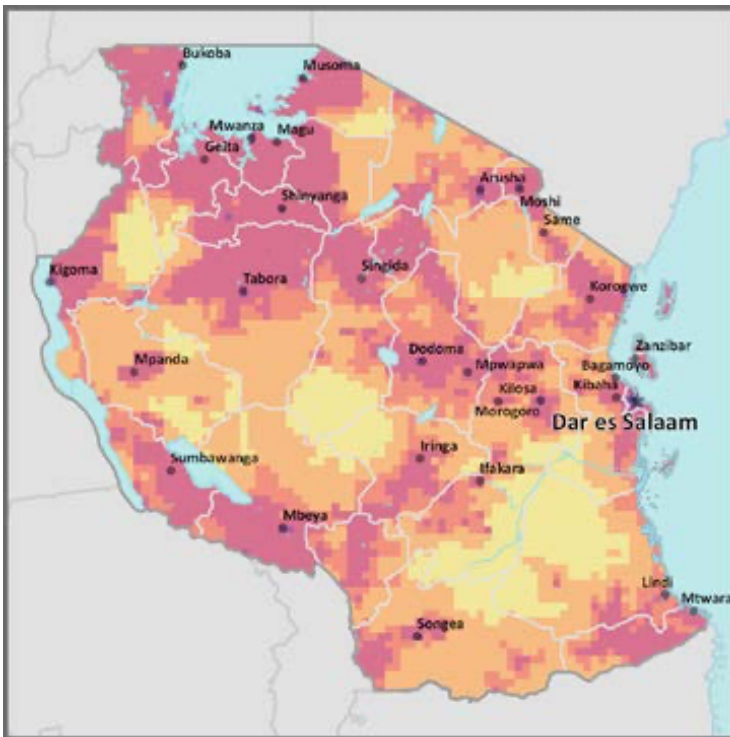

Príloha č. 1 b – Předpokládaný počet environmentálních migrantů v roce 2050

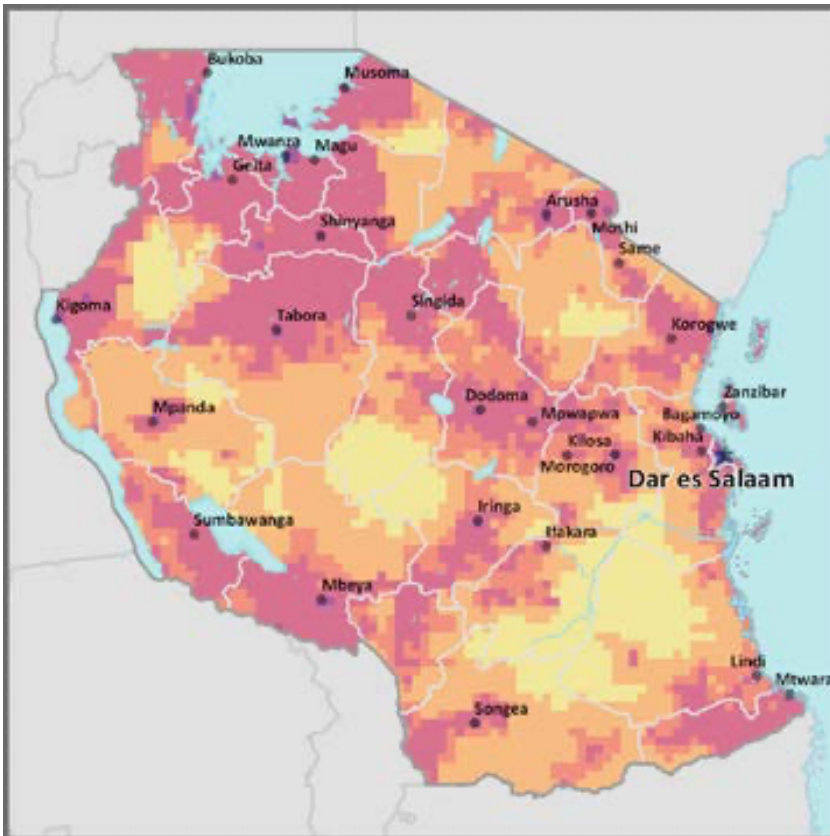

Příloha č. 2 – Předpokládaná hustota obyvatelstva na čtvereční kilometr podle čtyř scénářů v Tanzanii, 2050

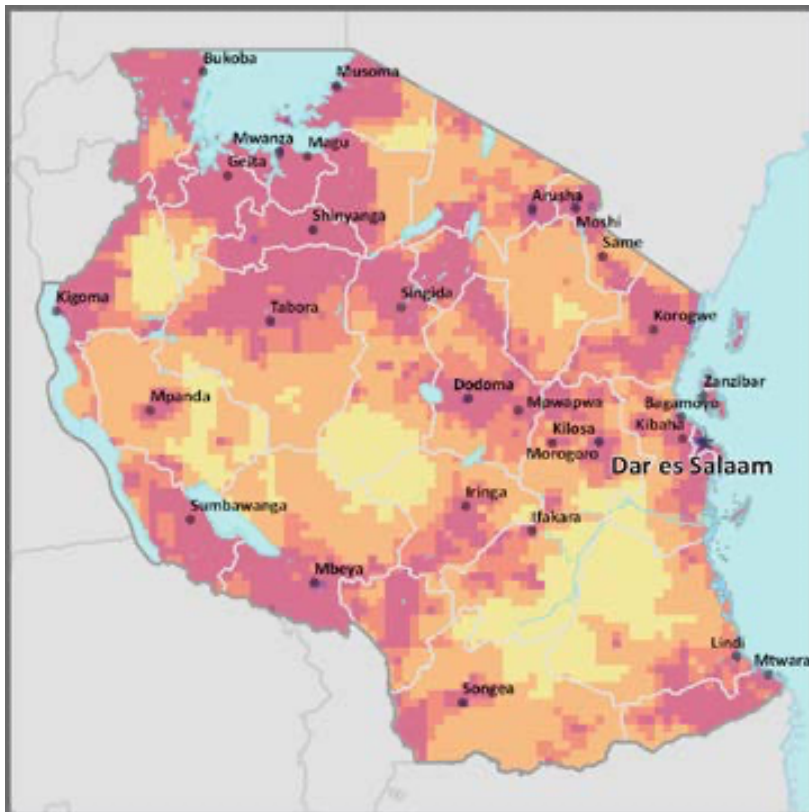
a) Scénář inkluzivního vývoje

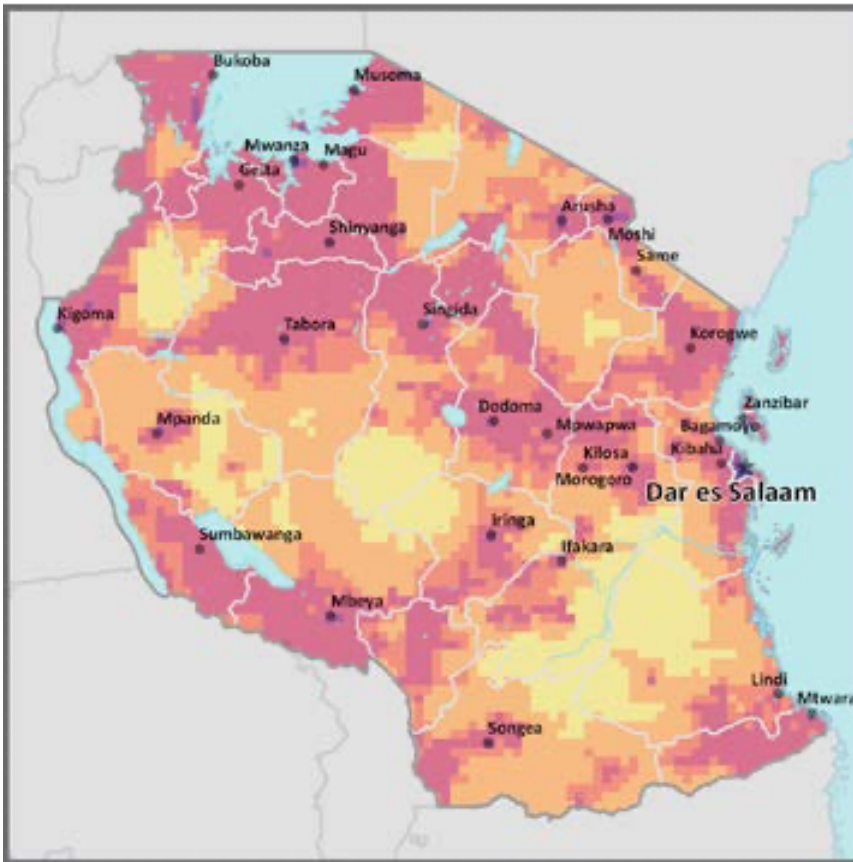
b) Pesimistický scénář

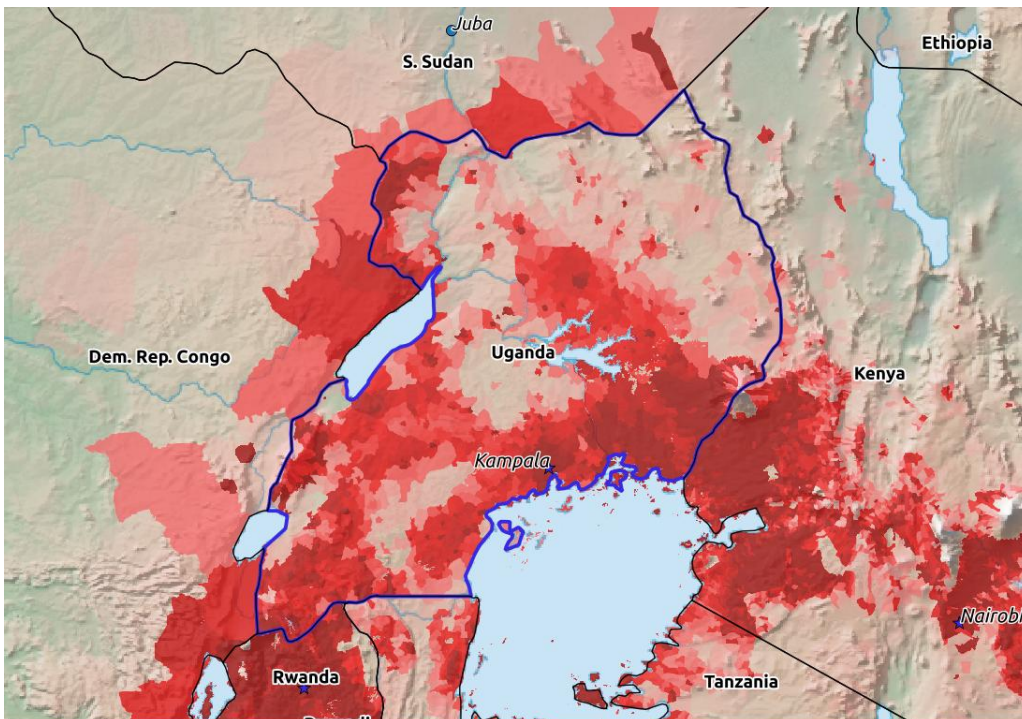
c) Optimistický scénář

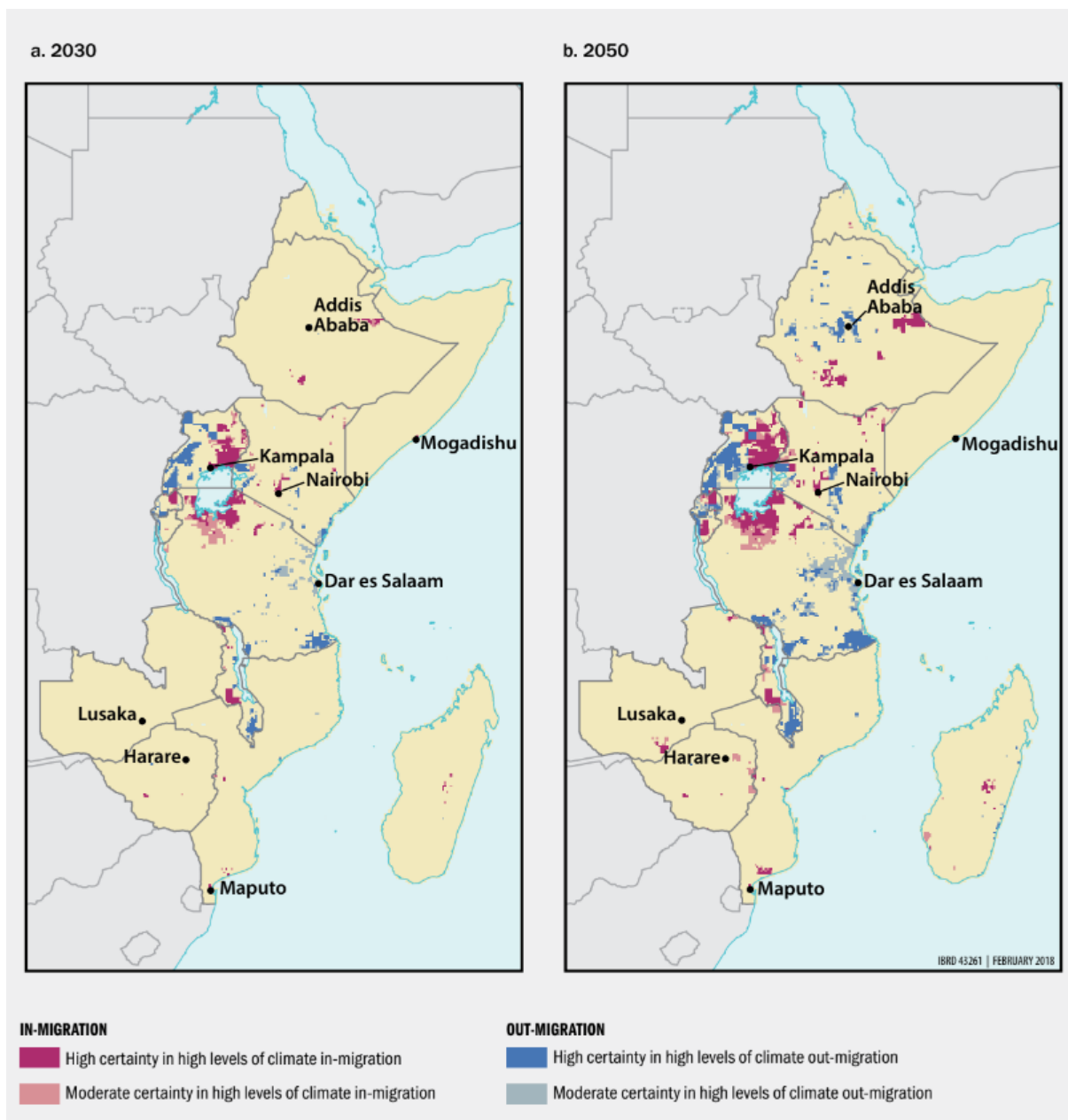
d) Scénář šetrný ke klimatu

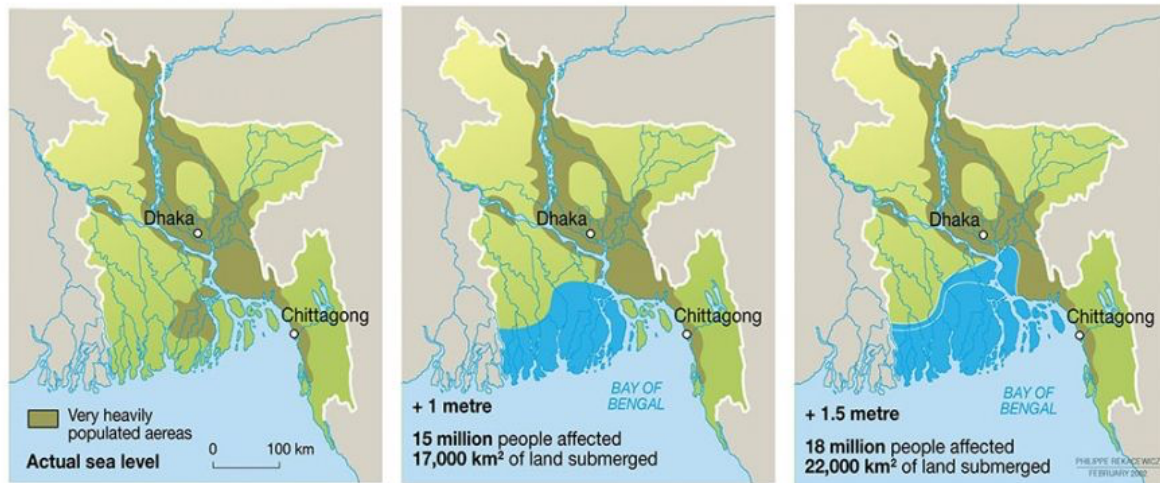
Příloha č. 3 – Hustota osídlení v Ugandě

Príloha č. 4 – Migrační hotspots v oblasti Viktoriina jezera letech 2030 a 2050.

Příloha č.5 – Zvětšující se pobřežní pásmo

Sources: Dacca University; Intergovermental Pannel on Climate Change (IPCC).

RESUMÉ

Climate change and natural disasters are one of the main drivers of migration. People are leaving their homes because of the negative effects of climate change. These impacts may include drought, flooding, sea and ocean levels, or soil erosion. Environmental migration is becoming a growing problem nowadays. With the increasing severity of the climate crisis and the increasing severity of natural disasters, more and more people are forced to migrate. Migration has a great impact on the affected communities and can cause accompanying difficulties, such as deepening poverty, political instability, or the emergence of conflict. This Thesis is devoted to the causes of environmental migration, its course and consequences.

